

בית ספר אזורי מקיף ע"ש י.ח. ברנר 770065

טלפון : 08-9443950 גבעת ברנר 60948

שם העבודה : "אם אין אני לי מה לי וכשאני לבדי מי
אני?" התבוננות בקשיים העולים מתוך תפיסת
הזהות הקווירית ויישובם באמצעות מושגי 'האחר'
וה'פגיעות'.

תחום הדעת : פילוסופיה

מנחה : מיכל יון

מגיש : נועם סעד

תש"ף- תשפ"א 2020-2021

בית ספר אזורי מקיף ע"ש י.ח. ברנר 770065

טלפון : 08-9443950 גבעת ברנר 60948

שאלת המחקר: "מיהו הסובייקט הקוויר, וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?"

מגיש : נועם סעד

מנחה : מיכל יון

תוכן עניינים

4	תודות.....
5	מבוא .....
7	פרק ראשון - תשתית מושגית : זהות, פוליטיקה, כוח, פעולה והשפעותיהם אלו על אלו.....
13	פרק שני - תשתית היסטורית : עברה של התיאוריה הקווירית ואפיונה כתנועה פוליטית.....
18	פרק שלישי - הצגת הקוויריות כתפיסה מופשטת וכזהות אישית .....
25	פרק רביעי - התבוננות ביקורתית בתפיסה הקווירית, בגישתה לזהות ובמגבלות הנובעות ממנה .....
32	פרק חמישי - 'קוויריות אחרת' : פתרון הקשיים הקוויריים שהועלו עד כה בעזרת רעיונות ה-'אחר' וה-'פגיעות'.....
41	דיון במסקנות העבודה .....
44	סיכום העבודה .....
46	ביבליוגרפיה (רשימה עברית).....
47	ביבליוגרפיה (רשימה אנגלית).....

תודות

יש הרבה אנשים שאני חב להם תודה על תרומתם לעבודה זו, ולהם כבר הודתי בארבע עיניים. אך כעת, אודה לא למי שאני חייב ל/ה תודה, אלא למי שזו זכות גדולה להודות ל/ה על עזרתם האדירה לעבודה הזאת. ראשית כל תודה רבה לאמא ואבא שלי, שקראו את העבודה שלי בעיון ובביקורתיות אוהדת. עבודתי לא הייתה דומה ולו במאומה לעבודה הסופית.

תודה רבה לאסף אל-בר ולאילן קרא-עוז מוריי לפילוסופיה, שמעבר לכך שלימדוני והחכימוני והפגישוני עם הרבה מההוגים בהם עבודה זו עוסקת גם עזרו לי מאוד לקדם אותה כשהייתי רק בתחילת תהליך הכתיבה. לא היה מתאפשר לי להתעמק בתכנים של עבודה זו אלמלא החניך שלכם ועל כך אני אסיר תודה.

תודה רבה לנועה ליבמן שעזרה לי להתמודד עם כל הקשיים שנלווים לשינוי נושא מאוחר בתהליך כתיבת העבודה, להגיש בקשה להארכה ולהשיגה. נועה קיבלה ממני הרבה שיחות טלפון בהולות וחוששות, ותמיד ללא יוצא מן הכלל הייתי יוצא מהשיחות האלה רגוע משנכנסתי אליהן. תודה.

השתיים הבאות אליהן אין לי אלא להודות ביחד שכן אין זה צודק עבורי לשים אחת מעל השנייה הן מלכה שמיר ומיכל יון. מיכל, את היית לי למורת דרך, למנטורית, ולמדריכה; מנחה במלוא מובן המילה. אני יכול לומר בלב מלא שלא הייתי יכול להתגאות בעבודה הזאת כפי שאני מתגאה בה כעת, בלי ההנחייה הפנומנלית שלך. עוד כשהכל נראה לי כמו גייבריש הסברת לי בסבלנות ובאכפתיות את כל מה שלא הבנתי. את סיפקת לי מקורות, תשובות שאלות ורעיונות שעיצבו לא רק את העבודה הזאת, אלא גם אותי. על כך ועך עוד כל כך הרבה דברים בך אני אסיר תודה.

מלכה, לקח לי זמן, (הרבה זמן) עד שהצלחתי להיעזר בך באמת, עד שהבנתי שהיד שמושטת אליי כנה, ומסוגלת אכן לעזור לי להוציא את עצמי מתוך הבור שלי. במהלך שבועיים הגעתי למלכה ועשיתי לילות כימים בכותבי את עבודת הגמר שלי וקיבלתי לא רק מקום להתרכז ולעבוד בו אלה גם חום, ומעין רכות קשה שכל כך אופיינית למלכה. מלכה, אלמלא העזרה שלך, הפתיחות שלך, והנכונות שלך לקרוא אותי לסדר, העבודה הזאת פשוט לא הייתה. לעד אודה לך על שעשית עבורי; תודה.

אלו רק כמה, אך ישנם עוד רבים שסייעו בהוצאת עבודה זו מן הכוח אל הפועל. תודה ליותרם שעזרו לי להבין את כל הפן הטכני שבעבודה הזאת, וסייע לי במעבר בין תוכנות כתיבה שונות, תודה לדיאנה שבכמה שיחות קצרות עזרה לי בלגוש את מחשבותיי ותודה לעין-בר שתמכה בי לאורך כל תהליך הכתיבה. לכם ולעוד כל כך הרבה אנשים, תודה.

מבוא

”שׁוּם אָדָם אֵינְנוּ אִי, כְּלוּ מִשָּׁל עֲצָמוֹ ;
כָּל אָדָם הוּא פֶּסֶה מִן הַיְבֻשֶׁת, חֵלֶק מֵאֶרֶץ רַבָּה.
אִם גּוֹשׁ עֶפֶר יִגְרַף עַל־יְדֵי הַיָּם, אִירוּפָּה תִהְיֶה נְחֹסְרֶת,
מִמֶּשׁ כָּמוֹ לוֹ הָיָה כְּפִי־סָלַע,
כָּמוֹ לוֹ הָיָה אֲחֻזַּת מְרַעֵף אוֹ אֲחֻזַּת־דָּ שֶׁלֶף הָיָה :
מוֹתוֹ שָׁל כָּל אָדָם מִפַּחַת בֵּי,
יַעֲרִכֵי אֲנִי מִשֶּׁרֶג בְּגִזַּע הָאָדָם.
וְלָכֵן לְעוֹלָם אֵל תִּשְׁלַח לְשָׂאֵל לְמִי צִלְצְלוּ הַפְּעֻמוֹנִים
לֶךְ הֵם מְצַלְצְלִים.”
(גיון דאן, תרגום : רמי דיצני)

עבורי ציטוט אל-זמני זה של גיון דאן אוסף בתוכו את ליבת העבודה שלי. הציטוט מציף עבורי את המחוברות האנושית העמוקה. את השותפות הבלתי נמנעת של בני האדם זה בגורלו של האחר. אך זו המחשבה איתה אני יוצא מעבודה זו ועליה אוסיף להרחיב בסיכום ולא המחשבה שבעקבותיה התחלתי את העבודה הזו או את עיסוקי בתחומה.

הי, שמי נועם, ולו היית שואלת אותי לפני שנה כשהתחלתי את עיסוקי בעבודה זו הייתי מספר לך בשמחה שאני גיי. אני יודע זאת על עצמי כבר הרבה זמן, ובכנות, כך גם אחרים.

היותי גיי (בראשית עבודה זו) היא הסיבה שתחילה בכלל רציתי לכתוב את העבודה הזאת על אריך פרום, או ליתר דיוק על התבטאותו המושלת במקרה הטוב, וההומופובית במקרה הרע, אודות אהבה בין בני אותו המין' בספרו 'אומנות האהבה'. במסגרת חלק מהקריאה עבור עבודה מתוכננת זו, קראתי מהגותה של באטלר וכתוצאה מהבנתי את בבואת משמעותה כפי שזו נשקפה מתוכי, עולמי נהפך על פיו. החירות שהגותה של באטלר אפשרה לי כנער בן 15, גם אם רק בין כותלי תודעתי, הייתה כל כך עוצמתית שידעתי (לאחר מעט קריאה נוספת) כי אין לי אלא לכתוב את העבודה שלי על הגותה של באטלר.

כך הגעתי לנושא השני בהשתלשלות הנושאים של עבודה זו : הגותה של באטלר ככלי לביקורת על פוליטיקת הזהויות הלהט"בית כיום. אך שוב, בקריאתי עבור עבודה מתוכננת מספר שתיים ראיתי כי אינני מצליח למקד שאלת חקר אחת אשר מעניינת אותי, אלא רק להשתלח באמצעות ההגות הקווירית בפוליטיקת הזהויות הלהט"בית אשר הובילה אותי לצמצם חלקים מסוימים בי ולהדגיש אחרים יתר על המידה (חלק ביודעין וחלק בלא יודעין).

המשכתי לחשוב ולקרוא עד שבוקר אחד איך שהתעוררתי משנתי, הבחנתי מיד במחשבה אחת צלולה בראשי : הפירוק הבאטלריאני את הזהות לצד הפירוק הבודהיסטי את הזהות. עם רעיון זה התחלתי לרוץ ולכתוב את

העבודה הזאת בגירסתה השלישית. באופן מצער, אך לדעתי חיובי בסופו של דבר, גם נושא זה הוחלף בעצת המנחה (המדהימה) שלי.

כך התגלגלתי אל הנושא הנוכחי שלי, הרי הוא (כפי שבחרתי לכנות אותו): "הקוויריות האחרת". על אף שהגעתי לנושא זה במקרה, לא נשארתי איתו כתוצאה מכורח וגם לא במקרה. נשארתי עם הנושא הזה מפני שלמרות החירות ואופקי המחשבה שנפתחו בעבורי על ידי התיאוריה הקווירית, נותרתי עם ספקות רבים, לא רק אודות המהלך התיאורטי הקווירי אלה גם אודות הזהות שלי והיכולת שלי לפעול מתוכה. לא הצלחתי להבין איך ייתכן שאם אני חווה את עצמי כל כך חזק אין בי כלום מעבר לשפה. לא הצלחתי להבין איך אני, שמושפע כל כך מהאנשים אשר סובבים אותי ומהמקום בו אני חי אמור להיתפס כמובחן ממנו. מעל הכל, לא הצלחתי להבין מה אפשר לעשות עם המידע הזה, או ליתר דיוק, מה אני יכול לעשות עם המידע הזה.

לכן בעבודה שלי אינני עוסק רק בקוויריות הבאטלריאנית הטהורה, אלה מערב גם גורמים ממתנים ומבארים על מנת ליצור לבסוף סינתזה בין ההגות הבאטלריאנית לבין מספר רעיונות מהגויות אחרות אשר עושות בקוויריות את השינויים הקטנים אשר היו נחוצים בעיניי כדי להפוך אותה למשהו שאני יכול לדגול בו ולהחיל על חי. עבורי, ואולי גם עבור אחרים, על קוויריות מסוג זה להיות מעין קוויריות היוצאת מבעד לפרט, מזהה את הקשרים שלו עם האחרים אשר סובבים אותו ומבינה אותו בתוך, מתוך ובאמצעות קשרים אלו. זה מה שיושב עבורי בבסיס רעיון ה-'קוויריות אחרת' וזו גם הסיבה שבחרתי דווקא ב-'אף אדם איננו אי' של דאן כפתיחה לעבודה זאת.

שאלת החקר שהנחתה אותי בעבודה זו היא "מיהו הסובייקט הקווירי וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?". בחרתי דווקא בשאלה זו ולא בשאלה בסגנון "אילו קשיים העולים מהתיאוריה הקווירית יכולים מושגי ה-'אחר' וה-'פגיעות' לפתור?" מפאת המוקד שרציתי שיהיה לי בעת כתיבת עבודה זאת. מאוד קל (עבורי לפחות) ללכת לאיבוד בין מסות הידע של התיאוריה הקווירית בעיקר משום שזו כל כך מורכבת ומנוסחת בצורה כה מעורפלת. אני רציתי לוודא כי עבודתי נשארת ממוקדת במה שבאמת מעניין אותי וחשוב לי בסוגייה זאת, קרי: ייצור מודל קווירי חלופי אשר ממוקד בפרט הקוויר ומאפשר לו פועלות וייצור של קהילה, תוך מזעור של העמימות סביבו.

בפרק הראשון של עבודה זו התמקדתי במושגי היסוד הנחוצים לאדם על מנת להבין את השפה בה מתרחש הדיון הקווירי, בפרק השני הנחתי את התשתית ההיסטורית הנחוצה להבנת ההגות של התיאוריה הקווירית ואת המורכבויות העומדות בפני הפרט הקוויר, בפרק השלישי הבאתי את ההגות הקווירית הבאטלריאנית והצגתי את הפירוק הבאטלריאני את הזהות המגדרית ואת הזהות בכלל, בפרק הרביעי הצפתי באמצעות מספר הוגים נוספים קשיים וביקורות אודות התיאוריה הקווירית וחלק מהמהלכים העיוניים שהיא עושה ובפרק החמישי והאחרון של עבודה זו הצגתי - את מה שאני בוחר לקרוא לו "קוויריות אחרת" - סינתזה בין מספר רעיונות היכולים לתת מענה לקשיים שעלו בפרק הרביעי ביחס לשאלת הסובייקט הקוויר, מקומו ופועלו במציאות.

קריאה מהנה, ובתקווה, מעוררת מחשבה.

פרק ראשון - תשתית מושגית: זהות, פוליטיקה, כוח, פעולה והשפעותיהם אלו על אלו

שאלת הזהות מעסיקה את האנושות כבר שנים רבות. מה הופך אותי ל'אני'? מה מבדיל בין ה'אני' שלי לבין ה'אני' של רעי? מה מקור ה'אני' החמקמק הזה והיכן הוא שוכן? מתי אני מפסיק להיות 'אני' ומתחיל להיות מישהו אחר? ממה בכלל מורכב ה-'אני' הזה? האם ה'אני' הזה הוא פרטני ויחידני, או שמא הוא נובע מיחסי גומלין בין רבים? האם אותה זהות מסתורית באמת יכולה להתקיים באופן אשר אינו תלוי ומותנה בהקשר בו מתקיים הפרט אליו הזהות מיוחסת? כל השאלות הללו, התשובות אליהן ובוודאי הכלים העיוניים הנדרשים על מנת להשיב עליהן, מצויות בתחום עניינה של עבודה זאת.

מעבר לכך, גם תהליך ההשבה על השאלות הללו מהווה חלק משמעותי מעבודה זו ותורם רבות לכך שמסקנותיה יהיו מדויקות ומהימנות במידת האפשר. כל הגורמים אשר צוינו לעיל מהווים חלק מהותי מהתכתבות משמעותית עם שאלת המחקר אשר מנחה אותי בכותבי את העבודה הזו: "מיהו הסובייקט הקוויר, וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?". זאת מפני שהמושגים והשאלות שיועלו ויוסברו בפרק הזה, לצד הכלים אותם אפתח בחוקרי אותם, מהווים תשתית מושגית ורעיונית לתפיסות מורכבות יותר, בהן אעזר בהמשך המחקר שלי במסגרת עבודה זו. היסוד אשר מיטיב עם הסקת המסקנות והבנת החומרים המורכבים בעבודה זו אשר מצוי לטעמי דווקא בתהליך הכתיבה של העבודה הוא הגולמיות שלו. הליך החקר, אשר רצוף בשאלות ודל בתשובות מאפשר חיבור אינטואיטיבי יותר לרעיונות קוויריים אשר בעצמם הינם עמומים ואמורפיים, והבנה יותר עמוקה שלהם אשר נשגבת מן השפה והבינה הקונבנציונאליים.

אך מה בכלל הכוונה ב'זהות'? אם פעם היה נהוג לחשוב כי הסובייקט האנושי הוא ישות שכלתנית אשר מכוננת את עצמה באופן רצוני ואוטונומי כפי שעלה מהפילוסופיה הקארטזיאנית במאה ה-17, לפי הגישה הקווירית זהותו של אדם מכוננת מחדש באופן מתמיד על ידי חזרתו המסוגנת והבלתי רצונית על פעולות אשר מהוות חלק מדפוס ציבורי ובעל משמעות.¹ אך כיצד הגענו מנקודה א' לנקודה ב' ולאן פנינו? התפיסה השכלתנית-אוטונומית של דקארט היא תפיסה פילוסופית ביקורתית אשר מפורסמת בין היתר בזכות שימושה ב-'ספק השיטתי' קרי הטלת ספק חוזרת ונשנית ביסודות הבינה האנושיים במטרה למצוא אמת 'בלתי מסופקת' (=וודאית). התפיסה ההיפר-לוגית הזו, מגיעה באופן צפוי למסקנה כי יסוד הקיום, לא רק של האנושות אלא של העולם כפי שאנו מכירים אותו, הוא המחשבה האנושית. תפיסה זו נחשבה (ועוד נחשבת) על ידי רבים כתפיסה קרה המנותקת מהיבטים מהותיים של האדם, פרט לשכלו. ככל שהיא הלכה והתפרסמה, החלו לצמוח גישות אשר חלקו עליה והיא זכתה לביקורות רבות. בין מייסדי הגישות הללו נמנים פילוסופים שהתנגדו בתוקף להתייחסות הקרטזיאנית אל הזהות כנובעת מ-'התבוננות תבונית צרופה', סוציולוגים שגרסו כי האדם אינו אוטונומי בכינון זהותו מפאת השפעת סביבתו עליו ופסיכולוגים אשר ראו רובד שלם בזהותו של האדם אשר נמצא באופן מלא מחוץ לשליטתו ואליו האדם אינו מודע כלל! 'לא רק זאת', הרחיב פוקו, 'זהות האדם קיימת באופן דיאלקטי: האני מוגדר על סמך האחר, קרי מה שה-'אני' לא'.²

¹ באטלר, ג'ודית. קוויר באופן ביקורתי. תרגמה דפנה רז, רסלינג, 2007. עמ' 8-9

² "זהות", האנציקלופדיה של הרעיונות, haraayonot.com/idea/identity אוחר בתאריך 01.02.2021.

מנקודת זינוק זאת לוקחת באטלר את הלפיד מידי של פוקו וממשיכה את דרכו במרוצת השנים עד לכדי פירוק מוחלט של קטגוריית הזהות, כפי שתואר קודם.³ אך, אני מקדים את עצמי. כדי לנהל דיון משמעותי ונהיר אודות התיאוריה הקווירית וגישתה כלפי נושא הזהות עלינו תחילה להבין מספר רעיונות ומושגים אשר אעשה בהם שימוש בעת ביסוס הרעיונות הקוויריים אותם אציג בהמשך העבודה.

הראשון ואולי הבסיסי שבהם הוא רעיון הכוח. בדומה לתיאוריות ביקורתיות אחרות התיאוריה הקווירית גורסת כי ישנו מעין 'כוח' אשר מעצב את סביבתנו, את מציאותנו ואת גבולות הגזרה של ההווה שלנו. כפי שמסבירה מירי רוזמרין, ברמה הבסיסית ביותר ה-'כוח' במובנו הסוציולוגי/פילוסופי הינו אופן פעולה אשר אינו מופעל באופן ישיר ומיידי על אחרים, אלא על פעולותיהם. בהקשר זה הפעלת הכוח אינה חייבת להיעשות על ידי אדם, היא יכולה להיעשות גם על ידי גוף, קבוצה, מערכת ועוד. למשל, כאשר אדם נידון למאסר, ניתן לומר כי הופעל עליו כוח, שכן מעבר לכוח הפיזי המופעל עליו (אזיקים, ליווי משטרת, אלימות וכו') נמנעות ממנו דרכי פעולה מסוימות (התהלכות חופשית, עבודה, סגנונות לבוש רבים וכו') ונכפות עליו דרכי פעולה אחרות (מסדרים, שעות שינה וקימה, סגנונות לבוש ועוד). בנוסף, הפעולות המושפעות מן הכוח אינן מוכרחות להיות פעולות ממשיות שמתרחשות או היו מתרחשות ברגע הפעלת הכוח, הן יכולות להיות גם פעולות שטרם התרחשו כלל או שהיו מתרחשות רק בעוד שנים.⁴ למשל, כאשר בלידתה של תינוקת מוצהר "מזל טוב, נולדה לכם בת!" מופעל על אותה תינוקת כוח. זאת מפני שנמנעות מאותה סובייקטית מגוון של אפשרויות פעולה (סגנון לבוש, דיבור, אופני עיצוב הגוף, תעסוקה ועוד שלל מנהגים אשר מיוחסים למופע הגבריות) ובה בעת מצווים עליה שלל דפוסי פעולה אחרים (סגנון לבוש, דיבור, גוף, תעסוקה ועוד שלל מנהגים אשר מופיעים לצד מופע הנשיות), זאת על אף שכל האיסורים והציווים הללו יהפכו לרלוונטיים רק בעוד שנים.

מנקודת הסתכלות נוספת, הכוח הינו תכונה אשר טבועה באינטראקציה בין פרטים המתכתבים זה עם זה בתוך חברה, ובהתכתבות של כל אחד מהפרטים האלו עם החברה בה הוא חי. בהסתכלות הזו, הכוח מעצב את הסובייקט ואת גבולות פעולתו האפשריים ומארגן את היחסים בין סובייקטים שונים. יעשה דיון נוסף בכוח בהקשר זה בעת ההרחבה על מושג ה-'הסדרה'.⁵

אם כך, כוח הוא תוצר אינהרנטי של אינטראקציות של הסובייקט עם פרטים אחרים ועם חברות. אך מהו בכלל סובייקט? ובכן, מתוך הגדרת מושג הכוח ניתן להתייחס אל הסובייקט כפרט אשר מסוגל לתפוס עמדה

³ Wenjuan, Xie. "Queer[Ing] Performativity, Queer[Ing] Subversions: A Critique of Judith Butler's Theory of Performativity." *Comparative Literature: East & West*, vol. 20, no. 1, 2014, pp. 18–39. *Crossref*, doi: 10.1080/25723618.2014.12015486. pp. 19

⁴ Rozmarin, Miri. "Power, Freedom, and Individuality: Foucault and Sexual Difference." *Human Studies*, vol. 28, no. 1, 2005, pp. 1–14. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/20010395. Accessed 1 Feb. 2021. pp. 2

⁵ "כוח, כוח-ידע", האנציקלופדיה של הרעיונות, haraayonot.com/idea/power, אוחר 01.02.2021

פעילה ביחס לסביבה שלו, קרי להשפיע עליה, להקנות לה משמעות או לפעול בתוכה באופן 'חופשי'.⁷⁶ כמובן שלא כל פרט בכל מצב מסוגל לתפוס את עמדת הסובייקט, כמו למשל בחברה האתונאית של יוון העתיקה, בה לרבים לא הייתה אפשרות ממשית לפעול באופן חופשי או להקנות משמעות לסביבתם (קרי לתפוס את עמדת הסובייקט). ניתן אפוא לראות כי "האפשרות של פרט לתפוס את עמדת הסובייקט... תלויה בתנאים חברתיים הקובעים מה ניתן לביטוי ולפעולה".⁸ כך למעשה הכוח אינו מעצב רק את הסובייקט, אלא גם מכתוב מי הוא זה אשר יכול לתפוס בכלל את עמדת הסובייקט. לכן, ניתן לומר על הסובייקט כי הוא תוצר של כוח, או של תצורת החברה בה הוא חי, דבר אשר מותיר את יכולת הפרט להתנגד לסדר החברתי בו הוא חי ולשנותו תחת סימן שאלה גדול.⁹

לא רק כאן מצטלב הכוח עם הוויית הפרט בחברה אלא גם בצורת הידע-כוח. הידע-כוח הינו מושג אשר מתייחס ליחסים האדוקים בין ידע לבין כוחות חברתיים. כיום נהוג לחשוב כי ידע הוא גורם אשר אינו תלוי באג'נדות חברתיות או ביחסי הכוחות הסוררים בחברה, אלא איזשהו גוף אוטרקי של אינפורמציה אשר ניכר בו מימד מסויים של הגיון או הכרח מטאפיזיים. למשל, מעטים הם אלו שמטילים ספק ב-'נתון' כי המבוגר הממוצע זקוק בסך הכל ל-8 שעות שינה בלילה¹⁰, כפי שמוכיחים מאמרים מדעיים רבים באופן ריגורי. עם זאת, על פי תפיסת הידע-כוח פיסת מידע זאת היא תוצר של מבנה מארג הכוחות בחברה כיום. אם אנו במערב חיים בחברה קפיטליסטית, במסגרתה מצופה מאדם לעבוד לפחות 40 שעות בשבוע ולפחות 8 שעות ביום, הרי שיש לוודא כי אותו הפרט לא מבזבז זמן יקר על שינה, אי לכך מיוצר ידע אשר נובע מהרצון הזה ומחזק את תוקפו בצורת נתון 8 שעות השינה.¹¹

לכן, על פי מודל הידע-כוח, הגישה לידע אשר רואה בפיסות מן הידע של היום איזו אמת מדעית או מטאפיזית אינה מדויקת, מפני שישנה תלות חזקה בין הידע לבין הכוח ואופן סידור הכוחות בחברה. אחת ההשלכות של מודל זה היא ששינויים במבנה מארג הכוחות החברתי קשורים באופן הדוק לשינויים בדוגמות ובידע הבסיסי אשר מקובל כמובן מאליה באותה חברה. עוד ביוון העתיקה כאשר מארג הכוחות החברתיים היה כזה שהדיר ודיכא נשים, יוצר ידע משדה הרפואה אשר תמך בדיכוי הנ"ל בצורת זיהוי מגוון מחלות שהשפיעו על נשים

---

⁶ או לפחות, חופשי במידת האפשר.

⁷ רוזמרין, מירי. "פמיניזם, ביקורת וסובייקטיביות פוליטית", תיאוריה וביקורת, כרך 50, חורף 2018, עמ' 457-474

עמ' 1

⁸ שם, עמ' 1

⁹ Rozmarin, Miri. *Creating Oneself: Agency, Desire and Feminist Transformations*. 1st ed., vol. 1, Peter Lang, 2011. pp. 3

¹⁰ Chaput, Jean-Philippe, et al. "Sleeping Hours: What Is the Ideal Number and How Does Age Impact This?" *Nature and Science of Sleep*, vol. Volume 10, 2018, pp. 421–30. *Crossref*, doi: 10.2147/nss.s163071.

¹¹ כמובן שזהו בסך הכל הסבר אפשרי אחד מבין רבים שתפקידו רק להמחיש את רעיון הידע כוח.

כגון 'רחם נודד'¹² וכו'.¹³ רק לאחר שמארג הכוחות השתנה ואיפשר מידה גבוהה יותר של פועלות¹⁴ (Agency) לנשים היה ניתן להכריז על הידע הזה ככוזב וככזה שנובע מאותו דיכוי ששרר בחברה שבה הוא יוצר. באופן דומה, אחד המהלכים המוכרים שעושה כל קבוצת מיעוט בתהליך התגבשותה הפוליטית, הוא הדחייה של אותו ידע-כוח אשר יוצר אודותיו על ידי תרבות המיינסטרים. בזמן תהליך ההתגבשות חושפת הקבוצה את הקשר שבין הידע הנ"ל לבין האידיאולוגיה הדכאנית של קבוצת המיינסטרים (או במילים אחרות, מוכיחה כי ידע זה הוא ידע-כוח).¹⁵ דוגמה לכך (אשר הפכה להנחה ביקורתית נרחבת היושבת ביסוד עבודה זו) היא הביטול הפמיניסטי את דיכוטומיית ה-פרטי/פוליטי. אך בטרם אדון במהלך זה וחשיבותו להבנה את רעיון התיאוריה הביקורתית בכלל ואת התיאוריה הקווירית בפרט, עלינו תחילה להבין את משמעות המונח 'פוליטיקה' בהקשרה של עבודה זאת.

פוליטיקה, בהקשרה של עבודה זאת כרוכה במושגי השליטה/שלטון ובמושג ה-'הסדרה'. השלטון מאופיין באמצעות שני מאפיינים עיקריים. ראשית, שלטון מכיל בתוכו יחס בין 'עליונים' או 'שולטים' לבין 'כפופים' ושנית שלטון הוא מוסד. על אף ששני המאפיינים הנ"ל לכאורה נבדלים זה מזה, הם מזינים אחד את השני ואינם באמת ניתנים להפרדה. יחסי הכוח בין העליונים/שולטים לבין הכפופים מעוגן במוסד השלטון, בעוד שמוסד השלטון פועל כדי להבנות ולשחזר את אותו היחס של עליונות-כפיפות. השלטון מפאת היותו ממוסד נבדל מהשליטה, שהיא תופעה נקודתית המעוגנת במקרה ספציפי ומתארת מצב יחסי כוח-סמכות.¹⁶ בליבתו של מושג ההסדרה שוכן שימוש באותם יחסי כוח ממוסדים על מנת להחיל על אלה אשר כפופים לכוח של השלטון תבניות של יחסים. השלטון מוביל להסדרה מתמשכת של יחסי גומלין בהם מעורבים רבים. ראשית כל, השלטון מסדיר יחסי כוח המכוננים כפיפות לשלטון, אך הוא מסדיר בנוסף גם יחסי חליפין, תקשורת, מין וכו'. כל הסדרה שלטונית מושטת על הפרדה שלטונית בין אלו אשר כפופים לשלטון לבין אלו אשר אינם כפופים לשלטון.

כתוצאה ישירה מהטבע הממסדי של השלטון, כוחו של השלטון (אשר מיוצג בדמיונם של הנשלטים על ידי מעשי השררה שהנשלטים נוהגים ליחס לשלטון) 'מואצל' אל בעלי הסמכות אותם הוא ממנה, באופן הניתן לשחזור בכל מפגש עם נציג שלטוני. לו המצב לא היה כך, בכל מפגש של נציג שלטוני עם גורם כפוף היה הנציג מוכרח להפעיל את כוחו על הכפוף. במציאות, לרוב מפגשים עם גורמים שלטוניים (כגון מעצרים משטרתיים, הוצאה של דרכון או תעודת זהות, רישום למוסד חינוכי וכו') דווקא מהווים הפעלה ואף אשרור של אותם יחסי שלטון ומרות הקיימים בין שולט לבין נשלטים.¹⁷

---

¹² מחלת ה-'רחם נודד' היא מחלה שזוהתה בקרב נשים ויוחסה לכך שרחם האישה נודד בגופה ויוצר מגוון בעיות כגון בין היתר פסודו-מחלת ה-'היסטריה'.

¹³ The British Journal of Psychiatry, Volume 154, Issue 6, June 1989, pp. 751 - 753

¹⁴ פועלות היא יכולתו של פרט לקחת חלק במרחבים פוליטיים ולחולל בהם שינוי או באמצעותם שינוי.

¹⁵ גרוס, אייל. זיו, עמליה. "בין תיאוריה לפוליטיקה: לימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית." מעבר

למיניות, עורכת חנה נוה, הקיבוץ המאוחד, 2003, עמ' 9-44. עמ' 11

¹⁶ אופיר, עדי. "מהו ה'פוליטי'?", תיאוריה וביקורת כרך 34, אביב 2009, עמ' 1-7 עמ' 1-2

¹⁷ שם, עמ' 2-3

מתוך מושגים אלו, ניתן לומר כי הפוליטי שוכן בפרובלמטיזציה פומבית של השלטון, או של כל היבט ביחסים המוסדרים על ידו. שכן מרגע הפרובלמטיזציה, נוכחותו המובנת מאליה ואף לכאורה 'טבעית' של השלטון ושל היחסים שהסדיר, לצד אוטומטיות אשרור יחסי השולט/נשלטים אשר מאפשר את ההסדרה השלטונית מלכתחילה, מוטלים בספק. הספק מוטל על ידי ההיגד הפוליטי, ולצדו מופיעה שאלה/טביעה שלפיה החזרה איננה רצויה או הכרחית. לפתע מוצגות באופן פומבי חלופות אשר קוטעות את החזרה של היחסים אשר הוסדרו.

"הפוליטי אפוא, הוא תכונה שאותה מגלמים או עוטים אירועים, מעשים, חפצים ויחסים כשהם מעורבים בפרובלמטיזציה פומבית של השלטון או של יחסי הכוח המוסדרים על ידו."¹⁸ כיצד ניתן לנתח לאור הגדרה זו של מונח ה-'פוליטי' את הפירוק הפמיניסטי של הדיכוטומיה -'פרטי/פוליטי'? פירוק החיץ בין המרחב הפרטי לבין המרחב הפוליטי מודגם היטב על ידי הביטוי "האישי הוא פוליטי". תפיסה זו שאפה לערער על טבע ההסדר שעשה השלטון ליחסים בין נשים לבין החברה, בכך שהעידה באופן פומבי על היעדר חציצה ממשית בין חייה האישיים של הפרט לבין טיב ההסדר השלטוני את יחסי הכוחות בחברה. חוויות שנתפסו אז כאישיות, פרטניות ומנותקות זו מזו (כגון יחסי מין, חלוקת עבודה, הבחירה לבצע הפלה או לא וכו'), נתגלו כקשורות אל, וכעדויות על, מגמה רחבה יותר ואף על סידור יחסי הכוח בחברה.¹⁹ תובנה חשובה זו שימשה כמובן גם את הקהילה ההומו-לסבית עוד בתחילת דרכם ולאורכה, אך עוד על כך בהמשך.

על מנת לסכם את הפרק הזה ולקשר באופן קונקרטי את המושגים שהוצגו בו למציאות בה אנו חיים כיום, אבקש להציג עוד מונח אחד, הרי הוא הטרונורמטיביות.

הטרונורמטיביות היא בפשטות תפיסה אשר מניחה את קיומן של קטגוריות טבעיות, מיטביות ומובנות מאליהן של מין, מגדר ומיניות. התפיסה הטרונורמטיבית למעשה מניחה כי כל פרט יכול להיות או זכר באופן בלעדי ובלתי מסויג או נקבה באופן בלעדי ובלתי מסויג, כי כל פרט אשר תויג כזכר יפעל בלעדית מתוך סט פעולות גבריות, יזדהה בלעדית עם מאפיינים גבריים ויחצין את הגבריות ה-'פנימית' שלו, בעוד שכל פרט אשר תויג כנקבה יפעל בלעדית מתוך סט פעולות נשיות, יזדהה בלעדית עם מאפיינים נשיים ויחצין את הנשיות ה-'פנימית' שלו. בנוסף, התפיסה הטרונורמטיבית תובעת מכל גבר להימשך באופן בלעדי ובלתי מסויג לנשים, ומכל אישה להימשך באופן בלעדי ובלתי מסויג לגברים. מתוך התפיסה הטרונורמטיבית עולה כי החפיפה המושלמת בין מין לבין מגדר לבין מיניות הינה טבעית, נכונה ומיטבית בעוד שכל חריגה ממנה גורעת מן הפרט ומן החברה בה הוא חי ועלולה להוביל להחרגה של הפרט מן החברה.²⁰

¹⁸ שם, עמ' 3

¹⁹ Hanisch, Carol. "The Personal Is Political: The Original Feminist Theory Paper at the Author's Web Site." *Writings by Carol Hanisch*, Feb. 1969, www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html.

²⁰ Harris, John, and Vicky White. "Heteronormativity." *A Dictionary of Social Work and Social Care*, Oxford University Press, Jan. 2018, books.google.co.il/books?id=M3FGDwAAQBAJ&source=gbs_navlinks_s.

אך לא יהיה זה מדויק לומר כי ההטרונורמטיביות כיום היא תפיסה בלבד, שכן מעבר להיותה תפיסה ניתן לראות כי הטרונורמטיביות היא למעשה אחת ההסדרות אשר מוחלות על רוב החברות כיום. למעשה, ישנו ייצור ואשרור של יחסי כוח בין פרטים מסוימים לבין פרטים אחרים על סמך זהותם המגדרית, כאשר כל פרט אשר אינו מקיים את הזהות המגדרית כפי שזו נדרשת על ידי ההסדרה הטרונורמטיבית מוכרז כנחות, חריג וסוטה ועלול להיות נתון לסנקציות בהתאם. ההסדרה הטרונורמטיבית מכתובה דפוסי התנהלות תקינים, כמובן בתחום המין/מגדר/משיכה מפאת הגדרת הטרונורמטיביות, אך גם בעוד תחומים רבים. ההסדרה הטרונורמטיבית משפיעה עמוקות על תחום התקשורת הבין-אישית, בו היא מובילה לאופני ביטוי שונים המצופים מנשים ומגברים, אופני ביטוי המוכרזים כלא קוהרנטיים בעקבות היעדר השתייכות בלעדית לאף אחת מהקטגוריות הללו. בנוסף, בסוגייה זו ההסדרה הטרונורמטיבית גוררת אינטראקציות מאוד שונות בקרב מסגרות חברתיות המכילות רק גברים, רק נשים או תערובת של גברים ונשים. גם מתחום התקשורת בין הפרט לשלטון לא חסכה ההסדרה הטרונורמטיבית את ידה, שכן מול מערכות החינוך, הרפואה, המשפט ובתי הסוהר, הפרט מתויג ונאלץ להזדהות באופן בינארי כזכר או כנקבה ומקבל יחס ומענה בהתאם. אפילו יחסי החליפין עוצבו על ידי ההסדרה הטרונורמטיבית, כפי שניתן לראות בתיגוי הכפייתי של סחורות כ-'גבריות' או כ-'נשיות'. אפילו מבחינת הנוכחות במרחב הציבורי ניתן לראות את סממני ההסדרה הטרונורמטיבית. הסדרה זו אינה באה לידי ביטוי רק בדלות הייצוג של אנשים אשר אינם עונים על הדוגמות הטרונורמטיביות במדיה המיינסטרימית או בתביעה הנרחבת מפרטים שכאלו להצניע את 'שוונותם', אלא גם בצורת מה שמכונה 'הסוד הגלוי'^{21 22}.

מתוך הידע אשר נידון בפרק הזה, אבקש להתמיר, להרחיב ולהעמיק את הדיון בקוויריות כזהות תוך הוספה של אלמנטים היסטוריים ודיון בהשפעותיהם על התאוריה הקווירית ומבנה הזהות הקווירי המוצע כיום.

---

²¹ רעיון הסוד הגלוי הוא רעיון של איב סדג'וויק בו היא מזהה כי הטרנסקסואליות נתפסת כדבר ציבורי וגלוי אשר מקומו בפומבי, בעוד שהומוסקסואליות כתופעה, לצד כל דפוסי הפעולה אשר נלווים לה, נתפסת כדבר פרטי אשר עליו להתרחש באישון לילה, בשקט, בחדרי חדרים. ניתן לראות זאת כיום לטענת סדג'וויק בעיקר כתוצאה מהחוסר מוכנות העיתונאית לעסוק בהומוסקסואליות של אדם עד שהוא יוצא מהארון באופן פורמאלי, לא משנה כמה הוא פומבי בנוגע ל-נטייתו המינית. כך למעשה, טוענת סדג'וויק, נעשתה הקבלה בין דיכוטומיית הומוסקסואל/הטרנסקסואל לדיכוטומיית הפרטי/פומבי (בהתאמה).

²² גרוס, אייל. זיו, עמליה. "אומנות הקריאה הקווירית", תיאוריה וביקורת כרך 37, סתיו 2010, עמ' 275-283.

פרק שני - תשתית היסטורית: עברה של התיאוריה הקווירית ואפיונה כתנועה

פוליטית

ההנחה עליה מושתת פרק זה היא כי טבעה של תנועה או רעיון קשור וכרוך באופן בלתי נמנע בנסיבות היווצרותו ובמניעי יוצריו הראשוניים שכן אלו מעצבים את הבסיס עליו נבנה כל חידוש של אותה תנועה או רעיון. לכן, על מנת להבין את רעיון הקוויריות כפי שהוא קיים כיום, אבקש להציג את היסטוריית התנועה והרעיון הקווירי, את אשר קדם לו, ואת תהליך התפתחותו. אדון בשאלות כגון: 'מה היא ההסדרה החברתית מתוכה צמחה התיאוריה הקווירית ומהם יחסי הגומלין בין השתיים?' 'מהן נסיבות היווצרותו של הרעיון הקווירי, ומה ממניעי יוצריו עוד ניכר בתנועה הקווירית כיום?'. הדיון אשר יתקיים בפרק זה אודות השאלות הללו, לצד התשובות עליהן, יסייע לי בהנחת תשתית היסטורית לדיון בתיאוריה הקווירית אשר יובא בהמשך העבודה ויאפשר לי העמקה ופירוש יותר מדויק של טקסטים, רעיונות ומושגים קוויריים בהם אעסוק לאורך העבודה. במילים אחרות, פרק זה מסייע לי בהתכתבות משמעותית עם שאלת החקר שלי "מיהו הסובייקט הקווירי וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?" בכך שהוא מאפשר הבנה מעמיקה ומדויקת יותר של התיאוריה הקווירית כתנועה פוליטית ושל היווצרות הפרט הקוויר.

בהקדמה לספר "מעבר למיניות" מוצגים שלושה שלבים נבדלים בהיסטוריה של התיאוריה הקווירית: תנועת השחרור הגיית (מלשון גיי - gay), הלימודים ההומו-לסביים והתיאוריה הקווירית כפי שהיא קיימת כיום. תחילת המסע בין תנועת השחרור הגיית לבין התיאוריה הקווירית היה בתחילת שנות ה-70, כאשר תנועת השחרור הגיית החלה בהפיכת הזהות ההומו-לסבית לפוליטית. החלק הראשון בתהליך הפיכתה של קטגוריית זהות מסויימת לפוליטית הוא ההבנה שחוויות היום-יום האישיות של אלו אשר תויגו באותה זהות מחוברות זו לזו ונובעות מתוך ההסדרה החברתית ודפוסי הכוח אשר מהווים אותה ונגזרים ממנה כמתואר בביטוי שנידון בפרק הקודם 'האישי הוא פוליטי'. דפוסי כוח אלו מעצבים את המציאות של אותם פרטים ושל פרטים אחרים, וברוח התפיסה כי 'האישי הוא פוליטי' מכריזים אותם הפרטים שחוויות חייהם אינן פרטניות כלל, אלא כרוכות ביחסי ודפוסי הכוח הקיימים בעולם ומיוצרות על ידי הכוח לצד ההסדרה הרווחת בחברה בה הם חיים. מתוך תובנה משמעותית זו, החל החלק השני בהפיכת קטגוריית זהות מסויימת לפוליטית: הצגת ההסדרה ודפוסי הכוח והאינטראקציה אשר נגזרים ממנה כבעייתיים באופן פומבי וגלוי, ערעור עליהם וחתירה כנגדם.^{23 24}

אך לפני שאעסוק בהפיכת הזהות הגיית לפוליטית בידי תנועת השחרור הגיית, אבקש לעסוק מעט בתנועות ההומוסקסואליות אשר קדמו לתנועה זו, דוגמת 'Daughters of Belitis' או 'The Mattachine Society' ובאקלים הפוליטי בו שררו, ואליו שאפו. שתי התנועות הנ"ל, שפעלו בארצות הברית בשנות ה-50 וה-60 של המאה ה-20 פעלו בתוך סביבה עוינת, שראתה בהם ובאהוביהם חוטאים וסוטים. פועלן של התנועות הללו היה ממוקד באינטגרציה של הקהילה ההומו-לסבית אל תוך חברת המיינסטרים בעזרת פירוק של דעות קדומות על חברי הקהילה וייצור סובלנות כלפי הקהילה בקרב תרבות המיינסטרים.

²³ עדי אופיר, (2009). עמ' 3

²⁴ אייל גרוס, עמליה זיו, (2003). עמ' 10

במקביל, בשנות ה-50 וה-60 התרחשו פשיטות משטרטיות על ברים ומקומות בילוי הומו-לסביים דרך קבע. ביוני 1969, אחת מן הפשיטות השגרתיות הללו על בר 'סטנוול' ('Stonewall') שבניו-יורק עוררה תגובת נגד חריפה שהובילה לשלושה ימי מהומות מצד הקהילה ההומו-לסבית. האירוע ההיסטורי הזה הפך מאז לסמל של גאווה והתנגדות, אך למעלה מכך, הוביל לתפנית חדה בפוליטיקה של הקהילה ההומו-לסבית.²⁵

אירוע זה כונן לטענת גרוס וזיו את תנועת השחרור הגיית. תנועת השחרור הגיית מהווה תפנית של 180 מעלות ביחס לקודמותיה. במקום לשאוף להיטמע בתוך הקהילה ההטרסקסואלית ותרבותה, תנועת השחרור הגיית דגלה בפוליטיקה רדיקלית אשר דורשת שוויון שאינו מותנה או מבוסס בהיות פרטים הומו-לסביים דומים לפרטים הטרונומרטיביים. עבור תנועת השחרור הגיית, המטרה כבר לא הייתה להיות עוד פרחים על קירות החברה ההטרסקסואלית אלא לבלוט ולהתבדל ממנה, לפתח זהות הומו-לסבית מובחנת שעל בסיסה יזכו לשוויון זכויות.

במחאות האלה ניתן לראות את ראשית הפוליטיזציה של הזהות הקווירית. מעשי המרד והחתרנות הפומביים עד מאוד שהתרחשו בסטנוול היוו הכרזה על חוסר הצדק שהתקיים בהסדרה ההטרנומרטיבית דאז. הסדרה שמושלת על מודל ההטרסקסואליות הכפייתית ורואה בקיום ההומוסקסואלי הפרעה או מחלה, דבר שהוביל להפעלה את מוסדות הרפואה והפסיכולוגיה כנגד כל קיום שאינו הטרוסקסואלי וסיסג'נדר²⁶⁻²⁷.

אחת התוצאות של תנועה פוליטית זו הייתה המעבר המשמעותי מהשימוש במילה "הומוסקסואל" (מילה אשר נושאת בקרבה קונוטציות פתולוגיות, ושימשה גורמים הטרוסקסואליים על מנת לדכא פרטים הומו-לסביים), לשימוש במילה "גיית" אשר עיקרה אינו באקט המיני ההומוסקסואלי אלא בזהות חליפית לפרטים אשר תויגו כהומוסקסואלים על ידי התרבות הדכאנית דאז, דבר שאיפשר להם חירות מאותן תפיסות דכאניות בהן תויגו.²⁹

מעבר לכינונה במהומות 'סטנוול', תנועת השחרור הגיית צמחה מתוך הקרקע אשר הופרתה על ידי תנועות שחרור אחרות שפעלו מעט לפנייה, כגון התנועה לשחרור הנשים או התנועה לשחרור השחורים וכו'. לכל התנועות המהפכניות הללו לצד רבות נוספות מסוגן היה דפוס של דחיית הידע-כוח אשר יוצר אודותיהן וייצור של ידע חליפי אשר אומץ על ידי תנועת השחרור הגיית. האימוץ של דפוס זה איפשר לחברי תנועת השחרור הגיית ליצור ידע חליפי לידע אשר רווח על הומוסקסואלים באותה תקופה. ייצור הידע הזה הוא משני לביטול הידע הפסיכולוגי/רפואי שראה בהומוסקסואליות גורם פתולוגי באדם. כחלופה לידע זה, תנועת השחרור הגיית ייצרה ידע אודות תולדות ההומוסקסואליות, תרבותה ועוד, רק שהפעם הידע הזה לא נבע משדות

²⁵ אייל גרוס, עמליה זיו, (2003). עמ' 10

²⁶ (זהות מגדרית במסגרתה ישנה התאמה בלעדית ומוחלטת בין ערך מיני בינארי של זכר או נקבה לבין ערך מגדרי בינארי של גבר או אישה, בהתאמה)

²⁷ למרות שכפי שמסבירה מקינטוש במאמרה, באופן אבסורדי, בתיוגה הבינארי של פרטים כהטרסקסואלים או הומוסקסואליים החברה ההטרנומרטיבית דוחקת פרטים לחזור בהם בדפוס התנהגות הומוסקסואלי.

²⁸ מקינטוש, מרי. "התפקיד ההומוסקסואלי." מעבר למיניות, עורכת: חנה נוה, הקיבוץ המאוחד, 2003 עמ' 45-47-48. עמ' 46-47

²⁹ אייל גרוס, עמליה זיו, (2003). עמ' 10

הביולוגיה והפסיכולוגיה, אלא משדות ההיסטוריה, האנתרופולוגיה, הסוציולוגיה והפילוסופיה. ידע זה לא נוצר על ידי מומחים חיצוניים ו-'אובייקטיביים' אלא עלה מתוך חוויית החיים ההומו-לסבית ופעל על מנת לייצגה. כך בעצם, מתוך אותו תהליך של המרת המידע, נוצרו הלימודים ההומו-לסביים אשר מהווים בעצמם למעשה את תנועת המוצא הישירה של התיאוריה הקווירית, על אף שהשתיים אינן נבדלות באופן מוחלט זו מזו.³⁰

ניתן לראות בייצור הידע הזה אשרור את הפוליטיזציה של הזהות הגיית, מפני שלצד ההכרזה על הסדרת היחסים ההטרונורמטיבית כדכאנית ובלתי רצויה, ולצד ההתקוממות על העוול המתמשך שנעשה לקהילה הגאה בידי ההסדרה ההטרונורמטיבית ותיחזוקה, היא עושה את המסוכן שבפעולות החתרנות: מדגישה את היות ההסדרה הנוכחית שרירותית, לא הכרחית, ולא קשורה לאף טבע אנושי או אמת קיום מטא-פיסית. בעשותה כך, תנועת הלימודים ההומו-לסבית פותחת צוהר למציאות אחרת, טובה יותר ובכך מספקת לחבריה את אחד הכלים הטרנספורמטיביים היעילים ביותר: תקווה.³¹ מושג התקווה בהקשר זה כפי שנהגה על ידי ד"ר מירי רוזמרין יזכה להתייחסות מעמיקה יותר בפרק החמישי של עבודה זו.

הלימודים ההומו-לסביים אשר מהווים את המשכה של תנועת השחרור הגיית, נסמכים על שני עולמות תוכן עיקריים: התיאוריה הפמיניסטית של אותה התקופה ו"תולדות המיניות" של מישל פוקו. לשורשים הרעיוניים של הלימודים ההומו-לסביים בפמיניזם ישנם מספר אופני ביטוי ניכרים בתנועה, כגון: ביטול החיץ בין האישי והמדעי לבין הפוליטי, עיגון התיאוריה בחיי הפרטים אותם הלימודים ההומו-לסביים באים לשחרר ופירוש חלוקות 'טבעיות' ומובנות מאליהן כחלוקות שרירותיות ופוליטיות אשר משקפות ושואפות לאשרר אגנדה חברתית מסוימת. גם מישל פוקו לא טמן ידו בצלחת ההומו-לסבית ותרם ללימודים ההומו-לסביים את התפיסה כי הומוסקסואליות ורעיון המיניות כפי שהוא מפורש כיום הינו הבניה חברתית. הוא דגל בתפיסה הפוסט-סטרוקטורליסטית לפיה "זהות... איננה דבר טבעי אחדותי וקוהרנטי, אלא שרירותי ותלוי בזמן ובמקום".³² כאן למעשה אנו מתחילים לטבול את רגלינו בקוויריות, עליה ארחיב בהמשך, כפי שזו מוכנת על ידי התיאוריה הקווירית. פוקו ואחד ממשיכי דרכו, דייוויד הלפרין, מראים בעזרת דוגמאות אנתרופולוגיות לאורך ההיסטוריה האנושית כי החוקים על פיהם מאורגנת התשוקה המינית/רומנטית במערב כיום אינם 'טבעיים' או הכרחיים אלא רק חלק קטן מסך אפשרויות גדול בהרבה.³³ בנוסף לתרומתו של פוקו לרעיון מרכזי זה בקוויריות, פרדיגמת ההבניה החברתית אשר מקורה במחקרים סוציולוגיים ואנתרופולוגיים היוותה תרומה משמעותית נוספת ללימודים ההומו-לסביים ומשם כפועל יוצא גם לתיאוריה הקווירית.³⁴

במהלך שנות ה-90 התחלף באופן הדרגתי שמו של העיסוק התיאורטי במיניות מנקודת מבט הומו-לסבית מ-'לימודים הומו-לסביים' ל-'תיאוריה הקווירית'. המונח תיאוריה קווירית (באנגלית "Queer Theory") הופיע

³⁰ גרוס, זיו, (2003). עמ' 11, 13

³¹ רוזמרין, (2018). עמ' 461

³² גרוס, זיו, (2003). עמ' 18

³³ שם, 18

³⁴ שם, עמ' 16-17

לראשונה בשנת 1990 בכנס שנערך בנושא ולאחר מכן בכתב העת 'differences'.³⁵ מארגנת הכנס ועורכת הגיליון תרזה דה-לוריטאס הסבירה כי בחרה להשתמש 'בתיאוריה קווירית' על פני 'לימודים הומו-לסביים' על מנת "לאפשר מרחק ביקורתי מהדיבור על "Gay and Lesbian" והתבוננות בשיח עצמו שלא יאמץ את המחויבות האידיאולוגית של המושגים הקיימים, אלא יאפשר לפרוץ את גבולותיהם או לפחות לעשות פרובלמטיזציה לקיום שלהם".³⁶

אין הדבר פשוט (ויש היטענו אף בלתי אפשרי וקאונטר-פרודוקטיבי) לתת הגדרה מספקת של המונח "קוויר", בין היתר מפני שזה מונח אשר מתפקד בדרכים מאוד שונות בהקשרים שונים ובעל הגדרה לשונית עמומה במכוון. המילה קוויר, שמשמעותה המקורית היא 'מוזר' או 'משונה' כאשר נעשה בה שימוש כשם תואר, ו-'לרמות' או 'לקלקל' כאשר נעשה בה שימוש כפועל,³⁷ היוותה בעבר מילת גנאי אשר הושמשה במסגרת ההסדרה ההטרונורמטיבית כנגד פרטים שאינם סטרייטים וסיסג'נדרים. כתוצאה מכך, כיום השימוש ב-'קוויר' ככינוי עצמי מהווה בנוסף לסימון של אשרור עצמי וגאווה גם עמדה של התנגדות לנורמות ההטרונורמטיביות ואף מרידה בהן.³⁸

בשלב זה של השתלשלותה הפוליטית של התיאוריה הקווירית מתרחשת הקפיצה השלישית בפוליטיזציה של קטגוריית הזהות הקווירית. קפיצה זו נובעת מתחילת הצעידה אל מחוץ למסגרת המחשבתית ההטרונורמטיבית ותפיסותיה את הזהות. מטבע המושגים הקשורים בהסבר תפיסה זו ובהסבר התפיסה הקווירית אוכל להתעמק במהלך זה רק בהמשך העבודה, אך בקצרה, בהפלטת הקווירית אל מעבר לזהות המובנת ואל תוך 'זהות' מפורקת, ארעית, ובלתי מוגדרת היא שואפת לאפשר לפרט לצעוד אל מחוץ למבני הכוחות ההטרונורמטיביים אשר מושתתים על הזהות מגדרית המוכתבת על ידי ההסדרה ההטרונורמטיבית הנוקשה ועל האכיפה הכפייתית והנרחבת של זו.³⁹

מכאן שהתיאוריה הקווירית מהווה תנועה שכלתית אשר שואפת לייצר ידע חליפי לידע שיוצר בעבר אודות אנשים קווירים⁴⁰ על ידי אנשים שאינם קווירים, ולייצר ידע זה מתוך פרספקטיבת חיים קווירית. רצון זה, ליצור ידע חליפי נובע מהתפיסה כי הידע אשר יוצר אודות אנשים קווירים עד כה הינו כוזב, דכאני ופוגעני כלפיהם. כך למעשה התאוריה הקווירית מהווה מרחב תיאורטי בו תפיסת הקוויריות, הן כרעיון מופשט והן כזהות צמחה והתפתחה רבות. לכן, כדי להבין את הזהות הקווירית יש צורך בידיעת הרקע הנ"ל על התיאוריה הקווירית כתנועה.

³⁵ הכתיבה של "differences" עם "d" קטנה מופיעה גם במקור המצוטט וגם בכתב העת עצמו.

³⁶ גרוס, זיו, (2003). עמ' 22

³⁷ "Queer | Origin and Meaning of Queer by Online Etymology Dictionary." *Online Etymology Dictionary*, www.etymonline.com/word/queer#etymonline v 44837. Accessed 1 Feb. 2021

³⁸ גרוס, זיו, (2003). עמ' 23

³⁹ ריץ', אדריאן. "הטרנסקסואליות כפוייה והקיום הלסבי", מעבר למיניות, עורכת: חנה נוה, הקיבוץ המאוחד,

2003, עמ' 73-102. עמ' 73-78

⁴⁰ כאן השימוש במונח קוויר פירושו כל פרט אשר אינו עונה על דוגמות הזהות וההתנהגות ההטרו-נורמטיביות.

אם לסכם, ההיסטוריה של התנועה הקוֹוירית היא תנועה היסטורית חתרנית, אשר החלה במרד ומתקיימת במרד אל מול הדוגמות של החברה בה היא מתקיימת. איזו מין זהות מכוונת כתוצאה מהמבנה הרעיוני של תנועה זו וכיצד אפשר להתנהל בתוך חברה הטרונורמטיבית במסגרתה? בשאלות האלה ועוד אתחיל לעסוק בפרק הבא.

פרק שלישי - הצגת הקוויריות כתפיסה מופשטת וכזהות אישית

לאחר הנחת מושגי היסוד בפרק הראשון, הצגה תמציתית של ההיסטוריה הקוויריות ואפיונה כתנועה, אבקש לבחון את הקוויריות כזהות וכרעיון על מנת לדעת מי הוא הפרט הקוויר ומה הם מאפייניו (אם בכלל קיים איזשהו סט קבוע של מאפיינים כאלו). בפרק זה אציג היבטים מסוימים בתיאוריה הקווירית אשר נוגעים לזהות בעזרת דבריה של ג'ודית באטלר, אחת מההוגות המרכזיות של תיאוריה זו, ופרשנויות של דבריה. מעבר לכך, אתמקד בהגדרת ותפיסת הזהות הבאטלריאנית, בביצועיות הבאטלריאנית, בתפיסת החתרנות הנובעת מאלו ובפירוק הבאטלריאני את הזהות. ההעמקה בהגותה של באטלר תאפשר לי להיעזר בהגות הבאטלריאנית (אשר מייצגת במידה רבה חלק מהגישות הקוויריות העיקריות לזהות) על מנת להתכתב עם שאלת המחקר שלי "מיהו הסובייקט הקוויר, וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו". חקר זה צפוי בנוסף לסייע לי בהסבר הקשיים העולים מן הקוויריות בפרק הבא.

מפאת היותם שלובים זה בזה, אתייחס תחילה אל נקודת המבט הבאטלריאנית אודות זהות ואל מושג הביצועיות בהגותה. הדבר הראשון שחשוב להבין אודות רעיון הזהות הבאטלריאנית, הוא שלא מדובר במצב סטטי או קבוע בו נמצא הסובייקט, אלא בתהליך 'היהפכות' (becoming) בלתי פוסק. אף סובייקט אינו גבר ואף סובייקט אינו אישה וכו', במקום זאת, כל פרט מצוי בתהליך של הפיכה לגבר/אישה וכו' בהתאם לפעולותיו כפי שיוסבר בהמשך. משמעות הדבר היא שהסובייקט נמצא בעיניה של באטלר, בעיצומה של התהוות בלתי פוסקת, באיזושהי פעילות אינסופית של התמגדרות המורכבת מביצועי מגדר.⁴¹

אחת השאלות המתבקשות מתוך רעיון זה היא: 'אז מה? כיצד העקרונות ההיפר-תיאורטיים האלו באים לידי ביטוי במציאות?', וזו שאלה נהדרת, אך בטרם אתייחס אליה עליי להתייחס אל מושג 'ביצועי המגדר'.

רעיון ביצוע המגדר נובע מעיבוד באטלריאני את הביצועיות (Performativity) מתוך תיאוריית 'פעולות הדיבור', ותיאור המציאות הזהותנית באמצעותה. הרעיון של פרפורמטיביות, נהגה במקור על ידי ג' ל. אוסטין (J. L. Austin) בספרו "איך לעשות דברים עם מילים" (How to Do Things with Words) אשר פורסם בשנת 1962. בספרו מבחין אוסטין בין שני סוגים שונים של שימוש בשפה: שימוש קונסטטיבי ושימוש פרפורמטיבי. שימוש קונסטטיבי הוגדר ככל שימוש המתאר את המציאות (וכתוצאה מכך הוא גם לרוב בר תיוג כשקרי או נכון) כמו למשל "יש חתול בחצר" או "יש לך פנס ביד". לעומת שימוש קונסטטיבי בשפה, שימוש פרפורמטיבי בשפה הוא שימוש אשר לא מתאר את המציאות אלא מייצר אותה (וכתוצאה מכך לרוב דיכוטומיית ה-"שקרי/אמיתי" אינה חלה עליו).⁴² דוגמאות לשימוש פרפורמטיבי בשפה הן משפטים כמו "אני מהמר על 20 שקל שירד גשם מחר" או לחליפין, כאשר נאמר בחופה לפני הענקת טבעת נישואין "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל". שני המשפטים הללו אינם מתארים את המציאות או ניתנים

⁴¹Wenjuan, (2014). pp. 4

⁴² Cavanaugh, Jillian R. "Performativity." *Oxford Bibliographies Online Datasets*, 2015. *Crossref*, doi: 10.1093/obo/9780199766567-0114.

לבדיקת אמת/שקר, אלא מובילים לאיזשהו שינוי ממשי במציאות, במקרה הראשון העברה של כסף מהמפסיד בהימור למנצח בהימור ובמקרה השני הפיכת שני אנשים לנשואים זה לזה.

באטלר עושה שלוש מודיפיקציות עיקריות לפרפורמטיביות של אוסטיין שעליהן היא נסמכת כאשר היא מציגה את טענתה אודות אופן כינון הזהות המגדרית.⁴³ ראשית, היא דנה בנושא החוק/סמכות/נורמה, שנית היא מייצרת סינתזה בין רעיון הביצועיות האוסטיינית לבין רעיונות הציטוט (Citation) והחזרה (Reiteration) הפוסט-סטרוקטורליסטיים ושלישית היא בוחנת מחדש את עמדת הסובייקט ביחס לפעולה הפרפורמטיבית.

בעוד שבביצועיות של אוסטיין רעיון הסמכות הוא איזשהו מאפיין הכרחי של מבצע פעולת הדיבור⁴⁴, בביצועיות הבאטלריאנית רעיון החוק/סמכות/נורמה מיוחס למנגנון הבקרה ההטרונורמטיבי אשר מפקח על אופני הביטוי המגדריים של סובייקטים ומעניש פרטים אשר אינם פועלים בהתאם לחוק/לנורמות המוכתבות בידי הסמכות באמצעות סנקציות חברתיות או חוקיות. על אף שמתוך ההגדרה הזאת נדמה כי מדובר במעין 'אח גדול' בעל קיום נפרד, אוטונומי וכמעט תבוני או כל יכול, באטלר מדגישה כי אין למנגנון זה מעמד אונטולוגי חיזוני לפרטים אשר כפופים אליו. במילים אחרות, ההסדרה מקבלת את סמכותה ואת עצם קיומה רק כמידת הציות של פרטים לחוקיה. החזרה על החוק ההתנהגותי וציטוטו בהתנהגותו של הפרט מנכיחה את ההסדרה ואת החוק, ונותנת להם את תוקפם.⁴⁵

שנית, בניגוד לאוסטיין אשר דן בפרפורמטיבים כפעולות נקודתיות המתרחשות באופן יחידני ומובילות לתוצאה, באטלר רואה בביצועיות סט פעולות חזרתי אשר נעשה תחת פיקוחה של הסמכות. למעשה, לטענת באטלר כל מופעי המגדר נעשים תחת פיקוח הדוק בידי הסמכות ומתוך ניסיון לצטט ולחזור על תוכן הנורמות המוכתבות על ידי ההסדרה. רעיון זה בעצם בא לידי ביטוי ברעיון הדפוס הציבורי בעל משמעות ידועה אשר יועלה לדיון בהמשך פרק זה. מכאן, שתחת ההגדרה הבאטלריאנית את הביצועיות, אין פעולה יחידה ביצועית, או לפחות, אין אף פעולה אשר מקבלת את מלוא תוקפה הביצועי מתוך מאורע שיחני אחד בלבד.⁴⁶

לבסוף, באטלר סבורה כי ראיית הביצועיות כבחירה אישית, חופשית/רצונית ושרירותית מחטיאה את הנקודה. זאת מפני שהשיח ובעיקר הנורמות, אשר נטועים עמוק בהיסטוריה ומעוצבים על ידה ובמהלכה, מהווים את כוחו של השיח לחקוק במציאות את זה אשר הוא משיים. במילים אחרות, באופן פרדוקסלי, כאשר אותן פעולות ביצועיות המפוקחות על ידי ההסדרה מאזכרות ובכך אוכפות נורמה בקרב הפרטים הכפופים להסדרה, פירוש הדבר הוא שאותם פרטים כפופים נאלצים לחקוק על גופם באופן חוזר ונשנה את אותה ה'אמת' שאת קיומה המובנה/שרירותית ההסדרה שואפת להעלים מן השיח. השיח והנורמות מקבלים את כוחם הכובל באמצעות שלשלאות ושרשראות של חזרה אשר מזומנות, מצוטטות ומסוות באמצעות הַצְהָרָה ההכרח או הטבעי. כך באטלר מתארת את קיומו של מימד כפוי בביצועיות, ורואה בביצועיות הפעלה של כוח על הפרט באמצעות ההיסטוריה של השיח ושל הנורמות יחד עם החזרתיות הכפויה והכורח שבטיב

⁴³ כאמור, הכוונה בזהות מגדרית היא המכלול של מינו, מגדרו ומיניותו של פרט והקשרים בינם.

⁴⁴ למשל אינני יכול להזמין אדם למסיבה שלא אני עורך, מכאן שבמונחים אוסטייניים אין לי את הסמכות לבצע את פעולת הדיבור הנ"ל.

⁴⁵ Wenjuan, (2004). pp. 6-7

⁴⁶ Ibid, pp. 8

החזרה.⁴⁷ מעבר לכך, האם באמת ניתן לתאר פרטים שמודעים לסנקציות החריפות שיוטלו על כל פרט שיסטה מן הדפוס אליו נכבל במטרה להשיבו 'לדרך ישר', חופשיים בהישמעותם לנורמות הללו?

כעת אני יכול לדון במודל המוצע על ידי באטלר אשר מסביר את תפקיד הביצועיות בכינון הזהות המגדרית של הפרט. באטלר, אשר סבורה כי אין כל קיום אשר קודם לשיח, טוענת כי הזהות המגדרית של פרט מכוננת לא רק באופן שיחני, אלא גם באופן ביצועי (קרי, בהתאם לכללים אשר הוסברו לעיל אודות הביצועיות הבאטלריאנית). פירוש הדבר הוא שעל פי ההגות הבאטלריאנית הזהות מוּכַּנֶּת כמאפיין של סובייקטים קוהרנטיים תרבותית, שהם בעצמם תוצר של השיח הביצועי אשר חודר אפילו אל תוך הפעולות הסתמיות ביותר בחיי היום-יום של הסובייקט.⁴⁸

כעת אנו כמעט יכולים להשיב על השאלה מתחילת הפרק הרי היא 'אז מה? כיצד העקרונות ההלפרי-תיאורטיים האלו באים לידי ביטוי במציאות?' נותרה רק הסתייגות אחת אחרונה.

"מושג הזהות הקווירית [...] בעייתי מפני שביסוד הרעיון הקווירי עומד הערעור על עצם התפיסה של זהות אחידה וקבועה: לזהות הקווירית אין גבולות ברורים. מה שמאפיין אותה הוא בעיקר ערעור על הסדר מין-מגדר-מיניות, וכל אלו שרואים בעצמם מערערים על סדר זה, יכולים להזדהות כ-'קוויר'".⁴⁹ מכאן, שמקור הקושי בהמשגת הזהות הקווירית, הוא שבמהותה של הזהות הקווירית שוכן מאבק ברעיון הזהות האינטליגבילית. הקוויריות כזהות פוליטית בעלת מטרות טרנספורמטיביות, ממוקדת בהרחבת תחום הסובייקטיביות אשר ניתנת לביטוי מתוך הסדרת הכוחות המכתיבה את מימד האינטלגביליות.⁵⁰

מה הכוונה זהות שניתנת לביטוי או זהות אינטלגבילית? ובכן, כיום, למשל אדם אינו יכול לטעון שהוא נמשך מינית או רומנטית לחפצים דוממים. לו היה גבר מכריז כי הוא מאוהב עד כלות נשמתו בתחנת רכבת ושברצונו להינשא לה, הרי ברור שמבלי להניד עפעף הוא היה מתויג כמשוגע, או מבולבל, או אולי פשוט שקרן שמשקר עבור תשומת לב. במילים אחרות, הזהות אותה אדם מנסה לבטא, היא זהות בלתי אינטלגבילית; היא מוכרזת על ידי החברה כבלתי קוהרנטית וככוזבת, דבר אשר מוביל לכך שפרט אינו יכול, לא משנה כמה ינסה, לבטא סובייקטיביות מסוג כזה.

בנוסף, ציטוט זה מייצג (בין אם במתכוון ובין אם לא) עוד נקודה מהותית בקיום הקווירי ככלל אשר באה לידי ביטוי גם בניסיון להגדירה: הזהות הקווירית כפי שהיא מתוארת בציטוט הזה אינה קיימת באופן אוטרכי. אם הקוויריות כזהות מוגדרת על ידי ערעור והתנגדות, הרי שהיא למעשה מוגדרת (לכל הפחות באופן חלקי) על ידי אלו אשר היא מתנגדת להם. במילים אחרות אף על פי שהקוויריות נתפסת כזהות אישית, לב ליבה שוכן ביחסי הגומלין אשר מתנהלים בין יחיד לבין סביבתו והעולם החיצוני לו, כך שניסיון להתבונן בזהות הקווירית כתופעה אשר קיימת במלואה בתוך פרט יחיד מונע מן המתבונן את הראיה של היבטים משמעותיים בזהות הקווירית.

⁴⁷ Butler, Judith. *Bodies That Matter*. Routledge, 1993. pp. 187

⁴⁸ Wenjuan, (2014). pp. 11

⁴⁹ גרוס, זיו, (2003). עמ' 22

⁵⁰ Wenjuan, (2014). pp. 8

עם זאת, הקושי שבהגדרת הזהות הקווירית באופן מילוני אינו מונע את ההתבוננות בה או את החקר שלה (רק הופך אותם למעט מורכבים יותר), וכך בדיוק עושה באטלר בכתביה בהם אתמך בעבודה זו: "צרות של מגדר", "גופים נחשבים" ו-"קוויר באופן ביקורתי".

אחת המסקנות הנובעות מהאמורפיות המתוארת לעיל ביחס לרעיון הקוויריות היא שגם כאשר רעיון זה מתרגם לזהות, הוא בו-זמנית אינו לובש צורה לכידה וברת הבנה מלאה, וגם לובש צורה של התנגדות, או מרד בנורמות ההטרונורמטיביות המוכתבות עבור זהות מגדרית. חשוב לציין ולשים לב כי על פי הגדרה זו, הזהות הקוויריות כשלעצמה היא חסרת כל משמעות/תוכן ומקבלת את משמעותה ואת תוכנה רק בעת ההתנגדות לנורמות הנ"ל והמרד בהן. כך שלמעשה, הפרט הקוויר כפוף -על דרך השלילה- אל הנורמות של החברה באותה מידה כמו הפרט שאינו קוויר.

לאחר הסתייגות זו ניתן לדון בשאלה אשר מיטלטלת מעל ראשה של התיאוריה הקווירית כחרב דמוקלס "אז מה? כיצד העקרונות ההיפר-תיאורטיים האלו באים לידי ביטוי במציאות?"

בספרה "צרות של מיגדר" כותבת באטלר על הבעייתיות של הגדרת המגדר, שכן הוא מתבסס על ההתייחסות ל"מין" כדבר טבעי וקדם שיחני, דבר אשר עבורה אינו עולה על הדעת. היא תוהה "How [...] does gender need to be reformulated to encompass the power relations that produce the effects of a prediscursive sex and so conceal that very operation of discursive production?"⁵¹. חלק מהדיון הבאטלריאני אודות תפקיד ההצגה של רעיון המגדר כפרשנות תרבותית-שיחנית על רעיון המין. מדיון זה עולה כי הצגת המגדר כנגזרת הכרחית של מין או כפרשנות תרבותית של המין מהווה אמצעי המאשר את ה-'טבעיות' של מין וממסדו כמרחב קדם-שיחני וקדם תרבותי, שמהווה משטח אשר על גבו פועלת התרבות בהרכבתה את המין. בציטוט עצמו, באטלר תוהה כיצד ניתן לנסח מחדש את קטגוריית המגדר כך שתוכל להכיל בתוכה את אותם יחסי כוח אשר יוצרים את חזות הכזב של מין כקטגוריה קדם שיחנית ובעשותם כך, מסווים את אותו הליך ייצור שיחני.⁵²

למעשה, באטלר מראה כי מוקנות מיגבלות אל תוך מה שהשפה קובעת כמרחב בר הדמיון של המגדר.⁵³ זאת אומרת, שכאשר באטלר בוחנת את הגבולות של החקר השיחני את המין והמגדר בתוך תרבות ואת הסיבות לקיומם של אותם גבולות, היא מוצאת כי ייצורן השיחני הסמוי או הגלוי מייצר מרחב מלאכותי אשר מתיימר להיות טבעי ומובן מאליו שרק בו מגדר יכול להתקיים. בציטוט עצמו, באטלר מסבירה כי ישנן מגבלות על איזו שפה נחשבת חלק מהמרחב בר הדמיון של מגדר, או במילים אחרות: ישנן מגבלות על דרכי ההצגה

---

⁵¹ Butler, Judith. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, 1990. pp.

7

⁵² Butler, (1993). pp. 1-3, 34-35

⁵³ Butler, (1990). pp. 9

המגדריות. כל אופן הצגה מגדרית שלא נמצאת בתוך המרחב אשר תחום על ידי מגבלות אלו, אינו בר דמיון, קרי אינו קוהרנטי או בעל משמעות ועלול להוביל להכרזה על הפרט המבצע אותו כמשוגע או כבלתי אנושי.⁵⁴

גם המין בעבור באטלר הוא קטגוריה שרירותית אשר עוברת ייצור שיחני-ביצועי סמוי, לצד קטגוריית המגדר, שמעוצבת על ידי השפה.⁵⁵ מפאת היקף עבודה זו לא אתעמק עוד הרבה בטענה המרתקת כי מין הוא קונסטרוקט חברתי-שיחני ולא בגבולותיה הממשיים של קטגוריית המגדר, אך הדברים אשר הובאו בנושא זה חשובים בעיניי להבנת הראייה של באטלר את קטגוריות המין והמגדר בחברה כיום באופן פרגמטי. מעבר למתן מענה (חלקי לכל הפחות) לשאלה אשר הוצפה בתחילת הפרק, תובנות אלו רלוונטיות לעבודה זו מפני שבאטלר נסמכת עליהן בפירוק שלה את הזהות, ובעיקר מפני שהן ישמשו אותי בפרק הבא של העבודה, כאשר אחקור את זה אשר נותר בין שברי הזהות ואבחן (בין היתר) את אופני הפעולה והתפקוד העומדים לרשותו.

בשלב הבא בסקירת את רעיון הזהות הבאטלריאני, אדרוש אחר אופן השימוש של באטלר במושג החתרנות ואחר מקום הסובייקט בפעולות מסוג זה. באופן בלתי אינטואיטיבי, בהגות הבאטלריאנית מקור החתרנות נובע דווקא מן האיסור. שכן ברגע האיסור, מייצרת הסמכות את האירוע השיחני הנדרש על מנת לכוון התנגדות. במילים אחרות, כאשר הסמכות הפיקוחית שואפת לאסור, להגביל או לבקר פעולות או סובייקטים מסוימים ואת אופני הביטוי שלהם, היא נותנת לאותה קבוצת סובייקטים את האפשרות להתנגד אליהם ולבסוף אולי להסיטם למסלול שונה במקצת.⁵⁶ דוגמה לכך היא אם מנהל של בית-ספר מכריז כי אסור לבוא לבית הספר עם קפוציונים ללא סמל בית ספר, הוא מקבע את מעמד לבישת הקפוציון חסר הסמל כאפשרות פעולה, ואת מעמד לובשי הקפוציונים חסרי הסמל כקיימים. מרגע הקיבוע, ניתן לאותם פרטים תוקף אונטולוגי אשר סביבו הם מסוגלים להתאגד, להגדיר את עצמם ולבסוף לחתור כנגד אותה הסדרת לבוש מנהלתית.

באטלר סבורה כי חתרנות (Subversion) כנגד טיב קיומו של המרחב האינטליגנטי של מגדר אפשרית אך ורק מתוך אותן נורמות המכתיבות את גבולות הגזרה שלו. חתרנות זו מתחילה בצורת ביצועים מגדריים ש- 'נכשלו' או בפרודיה על ביצוע מגדרי שמטרתה לחשוף את החקיינות ואת השרירותיות של מושא הפרודיה.⁵⁷ בעבור באטלר אחת הדוגמאות המהותיות לחתרנות היא אומנות הדראג. לטענת באטלר, בשימושה המכוון, המוגזם והמופרך של אומנות הדראג במופעי מגדר, היא מושכת תשומת לב לשרירותיות שבביצועי המגדר היום-יומיים ומבקרת אותם, פעולה פוליטית אשר פותחת צוהר לשינוי ובכך מהווה חתרנות.⁵⁸

דוגמה לחתרנות מגדרית כושלת אשר מהווה חתרנות כנגד ההסדרה ההטרונורמטיבית היא למשל הטרנד ההולך וגובר (בעיקר ברשתות חברתיות) של גברים אשר מעצבים את גופם באופן מאוד גברי (מפתחים מסת שריר, מצמיחים זקן, מאריכים את שיער גופם וכו') ובו זמנית שמים לק, איפור או בגדים נשיים (שמלות, חצאיות, תלבושות עוזרת) דבר אשר הופך את ביצוע המגדר שלהם לביצוע מגדר כושל מפאת אי התאמתו לאף

⁵⁴ רוזמרין, (2018). עמ' 461

⁵⁵ Wenjuan, (2014). pp. 3

⁵⁶ Ibid, pp. 17

⁵⁷ Ibid, pp. 9

⁵⁸ Ibid, pp. 20

דפוס ציבורי מוכר ובעל משמעות. האם פעולה מסוג זה באמת מסוגלת לכוון שינוי משמעותי וארוך תווך: ובכן זאת כבר שאלה אחרת.⁵⁹

וכעת, לאחר תום סקירתי את תפיסת ה-'זהות' הבאטלריאנית, את הביצועיות הבאטלריאנית ואת החתרנות כפי שהיא נתפסת בהגותה של באטלר, ניתן לדון באחת הטענות הרדיקאליות ביותר שלה: פירוק ה-"אני".

באטלר אינה מערערת רק על מעמד המין כדבר טבעי, הכרחי וקדם שיחני, היא מערערת גם על קיום ה-"אני" כפי שהוא מובן בעולם המערבי המודרני. כאמור, עבור באטלר, אין בסובייקט אף גרעין זהות קדם שיחני.⁶⁰ מכאן שמקור המשמעות של פעולות אנושיות ככלל אינו יכול לנבוע מהתכוונות אפריורית של מבצע הפעולה, שכן מבצע הפעולה מכונן על ידי פעולותיו בעודו מבצע אותן. מקור הפעולה בהגות הבאטלריאנית אינו הסובייקט כלל, אלא היות הפעולה חלק מחזרה בלתי רצונית ובלתי פוסקת על דפוס ציבורי ידוע ובעל משמעות חברתית נתונה. מכאן שהכוונה של הפועל כשלעצמה, אשר מהווה לכאורה את הסיבה לביצוע הפעולה מתהווה, על פי באטלר, בעת או כתוצאה ישירה של הפעולה המבוצעת. המצב הוא לא שאני גבר (או ליתר דיוק, גבר בהתהוות) וכתוצאה מכך מבצע פעולות גבריות כדרך לבטא, לאשרר או להחצין את גבריותי, אלא שאני מבצע פעולות גבריות וכתוצאה מכך עוטה זהות גברית, אשר מייצרת חזות כזו של תוכן גברי.⁶¹

על מנת להבין טוב יותר את דבריה של באטלר אבקש מן הקוראת/ת לתאר את המצב הבא: נגיד וישנו פרט אשר מתהווה כגבר. אותו הפרט בוחר לכאורה לקחת חלק בכל מיני פעולות 'גבריות' כמו למשל כדורסל או שימוש בלשון פנייה זכרית, מעצב את גופו באופן גברי באמצעות תספורות קצרות, פיתוח מסת שריר, ביגוד גברי, הצמחת שיער פנים וגוף וכו'. התפיסה המערבית המודרנית הרווחת היא שאותו הפרט הוא בעל ליבה של זהות פנימית כזו או אחרת, אשר מכילה בתוכה בין היתר את מהות גבריותו של אותו גבר. ליבת הזהות הזאת, כמו גם מהות גברית זו, הן קבועות וחרף שינויים שייכתנו בדרכי הביטוי של אותו פרט את האמיתות המוחלטות האלה הן עצמן יוותרו מוצקות ובלתי-משתנות. למעלה מכך, אותה ליבה פנימית זו אשר הופכת אדם מסוים למי שהוא, נתפסת כקבועה מראש ובלתי תלויה בסביבה. אולי היא תושפע מהסביבה שלו ואולי חלקים שונים בה ידוכאו או יוגברו, אך מעמדה האונטולוגי וכך גם טיבה ככלל אינו מותנה או קשור לסביבה. בדוגמה שלנו משמעות הדבר היא שאותו גבר נולד גבר, ויתמיד בגבריותו באופן רציף ועקבי לאורך כל חייו בלי כל קשר לשינויים בסביבתו או בביטוי גבריותו. אותו גבר יהיה גבר גם בגרמניה, גם ביפן וגם בארצות הברית גם אם באופנים שונים. כיום, מובן מאליו בחברה המערבית שהפעולות של אותו גבר, והאופנים בהם הוא מעצב את גופו הינם ביטוי ל-'אני' הפנימי שלו שעובר תיווך תרבותי לסביבתו. הנאורים שבמערביים כיום, אף יכריזו כי לו היה חי בחברה אחרת, אותו גבר היה מבטא את גבריותו האפריורית באופן אחר, התואם את מוסכמות אותה חברה.

⁵⁹ Cortés, Michelle. "Maid Outfits Are Taking Over TikTok & It's All Thanks To Boys." *Refinery29*, 21 Oct. 2020, www.refinery29.com/en-us/2020/10/10112082/tiktok-maid-outfit. Last checked 01.02.2021

⁶⁰ Wenjuan. pp. 19

⁶¹ ג'ודית, (2007). עמ' 8-9

מנגד לטענות הללו, באטלר טוענת את הטענה הרדיקלית כי התנהלותו הגברית של הגבר ההיפותטי הנ"ל אינה מהווה ביטוי לאף "אני" פנימי אשר חבוי בתוכו. למעשה, באטלר תטען כי הפעולות הגבריות של אותו אדם אינן אפילו ייחודיות לו, אלה רק חזרה מסוגנת על פעולות מתוך קבוצת פעולות ואופני עיצוב אשר קיימים במרחב התודעתי הציבורי וטעונים במשמעות גברית ידועה. למעלה מכך, אותו גרעין אישיות אשר לכאורה מבוטא על ידי הפעולות הגבריות, מיוסד באופן בלתי פוסק על ידיהן ואינו קיים באופן אשר חיצוני להן. כל כולו, גופו וזהותו הינן בסך הכל תופעות שפתיות אשר מולבשות בכוח על איזשהו 'יש' המכונה פרט.

כך לבסוף אף מעשה אינו ביטוי של איזשהו אופי, רצון או "אני" פנימיים אלא המיסוד והמקור של אלו, דבר אשר מותיר את הפרט במצב אשר נראה בלתי אפשרי ובלתי ניתן להבנה שבו הוא עצמו מהווה גוף בלתי ברור, חסר משמעות ומניע אשר נפרד ומודר מפעולותיו לטובת השפה הטהורה. כאן, לאחר מהלך הפירוק הרדיקלי של באטלר, נותרת הזהות כפי שנהוג בחברה המערבית המודרנית להבין אותה שרויה בתוך ריק של ביצועיות וחזרות מסוגנת, חסרת כל רוח חיים וחסרת כל פועלות. מתוך הריק הקודר והאבסורדי הזה נובעות הרבה מן הביקורות על התיאוריה הקווירית, ולכן גם (לכל הפחות באופן חלקי) שאלת המחקר שלי: "מיהו הסובייקט הקוויר, וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?".

פרק רביעי - התבוננות ביקורתית בתפיסה הקווירית, בגישה לזהות ובמגבלות

הנובעות ממנה

עד כה הוצגו בעבודתי התיאוריה הקווירית וגישה לזהות כחלופות חיוביות למבני הכוח ההטרונורמטיביים אשר נכפים על ומדירים את הפרט אשר אינו מותאם לתכתיבי ההתנהגות והיחסים שלהם. אדגיש כי אין ברצוני (או ביכולתי) לכפות על תפיסה מורכבת, אמורפית ורבת פנים והקשרים כמו התיאוריה הקווירית מושגים פשטניים וחד ערכיים כמו טוב או רע. במקום זאת, אני מבקש להתבונן באופן ממוקד בתיאוריה הקווירית כגישה לזהות, כתנועה טרנספורמטיבית וכמסה תיאורטית-פוליטית (בלתי אחידה ונטולת קונצנזוס ככל שתהיה בשלושת ההיבטים הללו). התבוננות זו תהיה ממוקדת בבחינת השלכותיה על הפרטים המזדהים איתה ויכולתה לחולל שינוי חברתי אשר משפיע באופן חיובי על פרטים קווירים ולהחילו באופן נרחב וארוך טווח. בפרק זה אציג את הקשיים מתוכם נובעת שאלת המחקר שלי: "מיהו הסובייקט הקוויר וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?!", ואבחן אם הם תוצר הכרחי שנלווה לקיומה היסודי של התיאוריה הקווירית או שמא ניתן לבצע בה שינויים אשר יתכתבו עם ואולי אף יפיגו קשיים אלו.

ראשית אפתח באפיון התיאוריה הקווירית כתיאוריה ביקורתית שוללת. מהי תפיסה ביקורתית שוללת? הבה נתמקד תחילה במושג הביקורת. על פי החלק הראשון של ההגדרה לביקורת, כפי שכותבת ד"ר מירי רוזמרין, "ביקורת היא מאפיין של אינדיבידואליות אוטונומית ועצמאית שעל בסיסה יכול להתכונן מרחב אזרחי פוליטי נאור".⁶² במילים אחרות, במושגי עבודה זו ביקורת היא מאפיין של קיום הפרט כסובייקט, ומאפשרת לסובייקט לייצר ולהיכנס אל תוך המרחב הפוליטי. על פי חלקה השני של ההגדרה של רוזמרין, "... ביקורת היא מהלך אינטלקטואלי ותרבותי הכרחי המאפשר היבחנות תודעתית ממערך אידיאולוגי דכאני".⁶³ לפי הגדרה זו, במונחי עבודה זו ביקורת היא סגנון פעולה אשר החזרה עליו בידי הפרט היא חלק הכרחי מכינון זהות אשר מסוגלת להתבדל מדפוסי הפעולה הציבוריים ובעלי המשמעות אשר מוכתבים ונאכפים כחלק מהסדרה חברתית דכאנית. במילים אחרות, על מנת לבטא/לכונן זהות אשר לא מוצבת בתוך תחום הזהות האינטליגבילית על הפרט לסגן את פעולותיו בביקורתיות מתמשכת.

אם כך, מה בדיוק היא תפיסה ביקורתית שוללת? רוזמרין מגדירה את התפיסה הביקורתית השוללת כתפיסה אשר מחזיקה בכלים מחשבתיים, מחקרניים ותודעתיים, ושואפת להשתמש באלו על מנת לערער את ולחתור כנגד ההסדרה החברתית ולחשוף באופן פומבי את טבעם של היחסים אשר ממוסדים על ידי השלטון: יחסי כוח דכאניים ובלתי צודקים.⁶⁴

---

⁶² רוזמרין, (2018). עמ' 459

⁶³ שם, עמ' 459

⁶⁴ שם, עמ' 459-458

כפי שהדגמתי בפרק השני של עבודה זו, התיאוריה הקווירית היא תוצר של מהלך הפוליטיזציה את הזהות הקווירית והנגדתה לזהויות אותן מקדשת ההסדרה ההטרונורמטיבית. מכאן שבמהלך השנים, הפרט הקוויר הולך ומציב את זהותו מחוץ למרחב הזהות האינטליגבילית אשר נקבע על ידי ההסדרה ההטרונורמטיבית באמצעות בין היתר סגנון פעולותיו בביקורתיות מתמשכת. בנוסף, התיאוריה הקווירית, ששורשיה בתנועת השחרור הגייט בסטנוול, פועלת על מנת להוכיח בפומבי את ההסדרה ההטרונורמטיבית ואת דפוסי היחסים והכוח אשר מוכתבים על ידיה באמצעות חשיפה של פיסות מידע כידע-כוח והחלפתן. מכאן שתנועת השחרור הגייט שמתוכה ומתוך תפיסותיה צמחה התיאוריה הקווירית, הינה תפיסה ביקורתית הפועלת באופן פומבי כדי לחשוף יחסי כוח דכאניים ולפרקם, או, במילים אחרות, תפיסה ביקורתית שוללת. אי לכך ובהתאם להנחה בה פתחתי את הפרק השני לפיה תכונותיה של תנועה/רעיון מושפעות עמוקות מנסיבות היווצרותה וממניעי יוצריה, לצד התנהלותה החתרנית-פומבית של התיאוריה הקווירית באמצעות למשל פרודיה כאמצעי חתרנות, ניתן לקבוע כי גם התיאוריה הקווירית הינה תיאוריה ביקורתית שוללת.

אך כיצד ניתן להגדיר את התיאוריה הקווירית כ-תיאוריה ביקורתית שוללת אם עד כה המאפיינים העיקריים שיוחסו לה בעבודה זאת הם עמימות והיעדר מבנה קוהרנטי או קבוע, ומה זה משנה אם התיאוריה הקווירית היא תיאוריה ביקורתית שוללת או סתם תיאוריה ביקורתית? בתשובה לשאלה הראשונה, בעבודה זו באופן בלתי נמנע איאלץ לחטוא במעט לתיאוריה הקווירית בעת החקר השכלתני שלי אותה מפני שכפי שהסברתי בפרק השלישי, ניכר קושי אנושי בתפיסה שכלתנית טהורה את התיאוריה הקווירית. על מנת להיות מסוגל לעשות חקר שכלתני של התיאוריה הקווירית (דבר אשר נחוץ לי בכתיבת עבודה זאת על מנת ליצור התכתבות משמעותית עם שאלת החקר שלי), אין לי אלא להכיר בכך שאיני יכול לתארה בדיוק מושלם מפני שכאמור, היא דוחה כל הגדרה אשר מונחת אפריורית לתיאור. ⁶⁵ במקום זאת, בעבודה זו אני שואף להתבונן במיתארה הפלואידי של התיאוריה הקווירית בחתכי זמן ומרחב פוליטיים מסוימים ומהם מבקש להסיק מסקנות כלליות אודות הקוויריות האמורפית שאת צורתה או היעדר זו לעד לא אהיה מסוגל לתפוס.

באשר לשאלה השנייה, ישנם מספר קשיים אשר משותפים לכל התנועות הביקורתיות השוללת הנובעים מטבעה השולל אשר מוצגים על ידי רוזמרין. בין קשיים אלו נמנים: קושי בייצור דיאלוג בין זרמים שונים בתנועה לבין עצמם כמו גם בין גורמים בתוך התנועה לבין גורמים מחוץ לתנועה, כינון ביקורת כפעולה של סובייקט בודד בלבד, יצירת תפיסת עבר-הווה חזרתית שאינה מותירה מקום לשינוי או טרנספורמציה חברתיים, סיכון הפרט הביקורתי והיעדר יכולת לייצר מרחבים פוליטיים ממשיים, אך בעיקר נשאפים לטווח זמן ארוך. ⁶⁶

התיאוריה הקווירית מטבעה הביקורתית-שולל מערערת וחותרת כנגד מוסדות ציבוריים יציבים ורחבי יריעה אשר מהווים מושא להסכמה נרחבת ותנאי הכרחי לתיוג פרט כ-'נורמלי'. החתירה הקווירית כנגד מוסד

⁶⁵ גרוס, זיו, (2003). עמ' 22

⁶⁶ רוזמרין, (2018). עמ' 459-462

הזהות ההטרונורמטיבית וכנגד תת-המבנים אשר נובעים ממנו, מציבה את הפרט הקוויר בסכנה ממשית. הסכנה הניצבת בפני פרטים קוויריים היא ש-"יותרגו מן ההגנה המוקנית לכל דבר המוכר כאנושי או כבעל ערך".⁶⁷ הפעולות של הפרט הקוויר עשויות לתוּיג כחסרות משמעות או פשר, דבר אשר מעבר לחשיפה את הפרט הקוויר לאלימות וללעג חושף את הפרט הקוויר לתוּיג כ-'משוגע', תוּיג אשר בשל ההסדרה הנוכחית מחליש ואף עלול לבטל את הפועלות של הפרט הקוויר ולשלול את יכולותיו הטרנספורמטיביות⁶⁸. לאחר הנישול של הפרט הקוויר מחברת המיינסטרים שיכולה לכלול את משפחתו, חבריו, מעסיקיו, לקוחותיו ועוד, נשאלת השאלה: "באיזו מידה התיאוריה הקווירית כתנועה מסוגלת לייצר מרחב חלופי עבור אותם פרטים מוחרגים אשר נרדפים על ידי ההסדרה ההטרונורמטיבית וכתוצאה מכך אינם מוגנים על ידי יתר הפרטים בחברה.

כאן אנו נתקלים בהיעדר היכולת של התיאוריה הקווירית כתיאוריה ביקורתית שוללת לייצר חיים פוליטיים המשכיים. התיאוריה הקווירית מפאת ביקורתיותה השוללת אינה מצליחה לנסח צורות ביקורת המכוננות עתיד חיובי אליו ניתן לקוות או לשאוף. היא "מתקשה ליצור חזון תרבותי עשיר שיאפשר מרחב תרבותי קולקטיבי אלטרנטיבי ו[בכך] תורמת לשימור הפגיעות של סובייקטים פוליטיים". הסיבה לכשל של התיאוריה הקווירית בחזית זו שוכנת בטבעה כתיאוריה ביקורתית שוללת: כאשר תנועה בנויה סביב מרד בהסדרה/מוסד/רעיון היא נוטה להתקשות במציאת חלופות פרגמטיות מרוב עיסוקה בצורך להחליף את מושא המרד.⁶⁹

קיימת גם סיבה יותר מורכבת לחוסר יכולתה של התיאוריה הקווירית לייצר חזון (וכנגזרת של זה, גם מרחב) פוליטי אשר מסוגל להכיל קולקטיב של פרטים קווירים לאורך זמן, והיא תפיסת הזמן המתכוננת בתיאוריה הקווירית מפאת היותה תפיסה ביקורתית שוללת. תפיסת העבר של התיאוריה הקווירית כתנועה היא תפיסת זמן הממוקדת ביחסי 'עבר-הווה' לפיה ישנו עבר שעובר שחזור בלתי פוסק בזמן ההווה. הקושי בתפיסה הזו הוא שהיא מתקשה להכיל רגעים שאינם עולים בקנה אחד עם נבואת הזעם כי זה שהיה בעברה המדוכא של התנועה יתמיד בהווה ויתפרש על פני כל עתידה. בעת מפגש עם אותם הרגעים שמהווים שלב מקדים לשינוי חברתי בסקאלה יותר גדולה נאלצת התיאוריה הקווירית להתכנס לכדי מגננה מתוך חשש כי פירושה של רגעים בלתי צפויים אלה הוא ערעור על לגיטימיות עמדת הביקורת הקווירית ועל הזהות הפוליטית הנבנית מתוכה. כתוצאה מכך התיאוריה הקווירית מנכרת את העתיד הקווירי מן המציאות הפוליטית העכשווית ובכך אקטיבית מונעת ממנו לקרום עור וגידים.⁷⁰

אותה מגננה כפייתית באה לידי ביטוי גם במימד האינטראקטיבי של התיאוריה הקווירית. "ביקורת שוללת מייצרת מרחב נפשי חזרתי שבו הסובייקט הפוליטי מזוהה ומזדהה בעיקר - ואולי אפילו רק - עם טראומות,

---

⁶⁷ שם, עמ' 461

⁶⁸ שם, עמ' 461

⁶⁹ שם, עמ' 461

⁷⁰ שם, עמ' 460-461

גזל ואלמות [...] מנעד זה מדגיש את ההישרדות [...] [כמטרה פוליטית] ומצמצם יחסים של שונות למרחב מדומיין שבו ניצבים אלה מול אלה טובים ורעים, מי שאיתנו ומי שנגדנו, אויבים ובעלי ברית".⁷¹ במציאות דיכטומית זו, כיצד ניתן לכוון שיח פורה? כאשר כל פרט שאינו מסכים איתי מוכרז מיד כבוגד, כ-זאב בעור כבש' או כשבוי במבני כוח הטרונומרטיביים, כיצד ניתן לגשר על פערים אידיאולוגיים פנימיים שיוצרו באופן בלתי נמנע בתוך התיאוריה הקווירית ככל שהיא תגדל? ואם לא ניתן לגשר על פערים תוך תנועתיים באיזה אופן ניתן לכוון התאגדות פוליטית במסה המספקת על מנת להפיק זעקה פוליטית לשינוי בקנה מידה טרנספורמטיבי? או לגשר על פערים בין פרטים וקהילות שאינם קווירים כלל לבין פרטים וקהילות קווירות?

וכעת אני מגיע אל אחד הקשיים המשמעותיים בתנועת התיאוריה הקווירית בתצורתה הנוכחית כתפיסה ביקורתית שוללת: בעיית היחידנות. היסטורית, אופן ההבנה והיישום של התיאוריה הקווירית הוא כזה שהסובייקט הקוויר הביקורתי נתפס כיחידה פוליטית הפועלת באופן עצמאי ומהווה ישות פוליטית יחידנית, זאת על אף שהתיאוריה הקווירית מניחה כי כוחות חברתיים מעצבים את הזהות, החוויה והידע האנושיים. הבעיה בתפיסת הסובייקט הקוויר הביקורתי כיחידה פוליטית יחידנית היא שכתוצאה ממנה, "הפעולה הביקורתית נותרה פעולתה של סובייקטית בודדת שיכולה לכוון זהות קולקטיבית רק על בסיס אחרות שברירית, אד-הוק, של מטרות ודרכי פעולה".⁷² קושי זה מתכתב עם הקושי לכוון מרחב פוליטי מתמשך ומסייע בהסברת הבלתי נמנעות שלו בתיאוריה הקווירית כפי שהיא מיושמת היום, שכן כאשר הפרט נתפס בראש ובראשונה כיחיד בעשייתו הפוליטית כיצד ניתן לצפות ממנו להרכיב ישות פוליטית-קולקטיבית יציבה אם מלבד הכרה בזילות זהותו הוא אינו חולק עם הפרטים האחרים אף פיסת זהות משותפת פרט לחוויות טראומטיות של רדיפה, אשר הקושי באיגוד קולקטיב פוליטי סביבן כבר הוצג מוקדם יותר בפרק זה?

זה מסכם את הביקורות על התנועה הקווירית ומגבלותיה הנובעות מתצורתה ההיסטורית-פוליטית הנוכחית כתיאוריה ביקורתית שוללת אשר ייעשה בה דיון במסגרת עבודה זו. כעת אעבור לביקורות על הקוויריות כזהות/רעיון כפי שזה מעוצב על ידי באטלר ולביקורת על המהלך הקווירי כפי שהוא מובל על ידי באטלר בהגותה הראשונית. הביקורות אשר ייעשה בהן דיון בפרק זה ממוקדות בשלושה נושאים שונים: הליך פירוק הסובייקט הבאטלריאני, הפגיעה בפועלות טרנספורמטיבית והנתק מהמציאות/היעדר נגישות של התיאוריה הקווירית.

אחת הטענות החריפות ביותר כנגד הגותה של באטלר היא ההתקוממות כנגד המקום הזעיר עד בלתי קיים אשר ניתן לפרט במסגרתה. מיקודה העיוני של באטלר ברובו אינו מופנה כלפי הסובייקט הקוויר, אלא כלפי החזרה אשר מכוונת את הסובייקט. באטלר אינה מקדישה מחשבה מספקת (לפחות, בהגותה המוקדמת) לסובייקט אשר מבצע את החזרה. כבר ביססנו כי הסובייקט הבאטלריאני אינו קיים מעבר לנורמות המגדריות אשר מכוונות אותו, כאשר הוא נמצא במצב של כינון חיובי על ידיהן (חזרה כפייתית הממוקדת באזכור ושחזור מדויק במידת האפשר את נורמות המגדר) או כינון שלילי על ידיהן (חזרה כפייתית הממוקדת

⁷¹ שם עמ' 460

⁷² שם, עמ' 460

באזכור ושחזור חתרני או פרודי את נורמות המגדר ובכך, גם כפופה אליהן). אם הפרט מכונן, מוגדר, מעוצב ומתומרן על ידי ביצועי המגדר שלו במסגרת השיח ועל ידי כפיפותו הביצועית אל או חתרנותו הביצועית כנגד הנורמות החברתיות (אשר הן בעצמן מובנות כפונקציה של ביצועיות), וכל אפשרות שיש לסובייקט לפועלות נובעת אף היא מתוך האפשרות של הפרט לטעת משמעויות חדשות בנורמות המגדר על ידי שיבושן או יישומן בהקשרים פרודיים, נשאלת השאלה:

'כיצד אי פעם יוכל להשתלב סובייקט בתיאוריה של באטלר? האם אין סובייקט כלל ובעצם מדובר בהצגה בה כל השחקנים, הקהל, התפאורה, והיחסים בין כל הגורמים האלו הם כולם שפה טהורה ותו לו?'.⁷³

מתוך הפירוק הבאטלריאני את הזהות נובע קושי נוסף שניבט מתוך השאלה הכתובה לעיל, הרי הוא הניוון הקיצוני שנגרם לפועלות הטרנספורמטיבית על ידי המהלך הבאטלריאני. ראשית כל, באטלר לא נותנת הסבר מספק למשמעות הפרגמטית של פעולות חתרניות, או על המוסדות כנגדם יש לחתור. במקום זאת הדגש הבאטלריאני נמצא על האפשרות התיאורטית של ביצוע חתרנות ועל מדוע יש לחתור כנגד נורמות מגדריות. אך גם לו הסברה של באטלר היה מקיף מספיק כדי לתאר באופן מהימן וצלול את החתרנות, תוכנו היה נותר בעייתי וקאוונטר-פרודוקטיבי. על מנת להבין טענה זו יש להתבונן בערעור של באטלר את הפועלות הפוליטית של הסובייקט החתרן. כתוצאה מהפירוק הבאטלריאני את הסובייקט שנדון בפסקה הקודמת, באטלר למעשה מדירה את הסובייקט מן המרחב הפוליטי. לא מתאפשרת לו שום מידה של חתרנות אוטונומית, אלא רק חזרה חתרנית שהאופן בו היא אמורה להיתרגם לשינוי חברתי ממשי פשוט אינו ברור. הפועלות הפוליטית של הסובייקט מצומצמת למופע תגובתי, שכן כל מידה של חתרנות מתאפשרת לו רק לנוכח ציטוט ואזכור סבורסיבי את החוק.⁷⁴

תארו לעצמכם מצב בו, במחאת האלימות כנגד נשים, היה ניתן לפעילת זכויות האישה לתבוע שינוי מבני על מנת למזער ולמנוע את הפגיעה בנשים רק כתוצאה מרצח שכבר התרחש. מצב בו השינוי החברתי שיכול להציל חיים יכול להתנהל רק מתוך מערכות כמו המשטרה או בתי המשפט אשר הוכיחו עצמם כלא יעילים ואף במקרים מסויימים פוגעניים כלפי אותן נשים?⁷⁵ לשבת בחיבוק ידיים עד מקרה הרצח הבא הוא אבסורדי, שכן ברור שאם לא חל שום שינוי מאז הרצח הקודם, בקרוב יגיע הרצח הבא.

---

⁷³ Wenjuan, (2014). pp. 12

⁷⁴ שם, עמ' 8-10

⁷⁵ "אלימות במשפחה בדגש על אלימות כלפי נשים - ריכוז נתוני המשטרה לשנים 2016-2017", אתר הכנסת,

<https://bit.ly/3alshLJ> אוחר בתאריך 01.02.2021

כאן ניתן לראות כי בשנים 2016-2017 כמחצית מהנרצחות ז"ל כתוצאה מאלימות משפחתית כנגד נשים הגישו תלונה למשטרה בטרם נרצחו.

"ריכוז נתונים לקראת היום הבין לאומי למאבק באלימות כלפי נשים", אתר הכנסת,

<https://bit.ly/2Ywx6wd> אוחר בתאריך 01.02.2021

כאן ניתן לראות כי כ-43% מן הנשים שנרצחו ז"ל בין השנים 2018-2019 כתוצאה מאלימות מבן זוגן הגישו תלונה על אלימות במשפחה בטרם נרצחו.

לכן, הפועלות והאקטיביזם הריאקטיביים שמכוננים כתוצאה מההגות הבאטלריאנית כל כך חמורים: ישנם פרטים קוויריים אמיתיים, אשר חווים אלימות ואפליה אמיתיים יום-יום ואינם יכולים לחכות עד המקרה הבא. הם אינם יכולים לחכות עד שבאיזשהו אופן מיסטי החתרנות הבלתי רצונית שלהם כנגד נורמת המגדר תסיט את אותן נורמות ממסלולן במידה מספקת, כך שיוכלו להכיל את אותם פרטים קוויריים. וגם בהנחה והמהלך האוטופי הנ"ל היה מתרחש, מי מבטיח לזהויות החדשות הללו, שרק עתה נהיו אינטליגביליות כי יקבלו מעמד חוקי וחברתי שווה? לא באטלר.⁷⁶

לא רק זאת, נגיד שבאותו מרחב פנטסטי והיפר-תיאורטי בו מתקיימת הרבה מההגות של באטלר, לסובייקט הקוויר היה מספיק פועלות כדי לבצע שינוי, ונגיד שאותו סובייקט היה מצליח לתרגל פועלות זו במידה ויעילות מספיקות על מנת לבצע חתרנות, ונגיד שהחתרנות הבאטלריאנית אכן היתה מספקת לפרטים החתרניים את היכולת לגרום לשינוי בנורמות החברתיות, ונגיד שהזהויות שביטויין וכינוןן היה מתאפשר כתוצאה משינוי זה היו מקבלות מעמד חברתי, חוקי ופוליטי אשר שווה לאלו של זהויות המיינסטרים שרווחו לפניו, נגיד שכל זה תקף, גם אז הפועלות הטרנספורמטיבית המאופשרת על ידי באטלר בעייתית.

מדוע? ובכן אבקש להזכיר כי כבר הוכח בעבודה זו שמידה מסוימת של חתרנות נלווית לכל איסור ו/או פיקוח. מכאן שכאשר מוטלות סנקציות דוגמת נורמות מגדריות, מובלעת בכך כמובן ציפייה לצייתנות לאותן נורמות, אך גם לחתרנות כנגדן שכן היא בלתי נמנעת.⁷⁷ מכאן, שפרט אף פעם אינו יכול לדעת בעת ביצוע פעולה חתרנית מתי מעשיו הסובורסיביים אכן יובילו לטרנספורמציה חברתית, ומתי הם בסך הכל מהווים את קווי הגבול למרחב המותר והאינטלגבילי אשר מוכתב על ידי הנורמות, ובכך תורמים ליציבותו המבנית של המוסד אותו הם שואפים לערער, פשוט מבחוץ במקום מבפנים.⁷⁸

אבל גם לו הייתה התיאוריה הקווירית תיאוריה הממוקדת בשחרור פרגמטי של הפרט הקוויר, וגם אם מהלכה לא היה בעייתי עד מאוד מכל הסיבות בהן נגעתי בעמודים הקודמים של עבודה זאת, גם אז הייתה התיאוריה הקווירית כפי שהיא מיוצגת על ידי באטלר בעייתית. ההתכחשות הקיצונית של באטלר לקיום חומרי אשר קודם לשיח אינו מובן מאליו, ומטאטאת אל מתחת לשטיח את הקשיים החומריים הממשיים עד מאוד שחווים מיעוטים מגדריים רבים כגון דיכוי, אלימות והפעלה של לחצים קיצוניים בידי הסביבה. לבסוף, גם אם מהלכה של באטלר מדויק והמודל שלה עבור חתרנות מצליח לגרום לפירוק או הטיה של נורמות מגדריות, אין זה אומר שזהות מגדרית כפי שהיא מוכרת לנו כיום תחדל מלהתקיים במציאות. ישנם מקרים רבים (כמו למשל בהרבה דתות, או באתוס הציוני) בהם לתפיסה/רעיון/מילה מופשטים יש אחיזה נוקשה במציאות גם בלי איזשהו קיום 'עובדתי' של הדבר אותו היא מסמלת. לכן, המהלך התיאורטי של באטלר

⁷⁶ Wenjuan, (2014). pp. 13, 15

⁷⁷ Ibid, pp. 17

⁷⁸ Ibid, pp. 18

מסתכן בלהיות מנותק מן המציאות ומן המאבקים הממשיים עד מאוד של מיעוטים מגדריים שבשחרורם הוא אמור לכאורה לעסוק.⁷⁹

אי לכל אשר נכתב בפרק זה, התשובה לשאלת החקר שלי: "מיהו הסובייקט הקוויר, וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?" נראית די קודרת. כרגע מסתמן כי לא ניתן לדעת מיהו הפרט הקוויר, וכי דווקא זהותו הקווירית העמומה היא זו אשר מונעת ממנו לפעול במרחב.

מה יש לעשות אם כך? האם יש לזנוח את התיאוריה הקווירית מפאת כל מגרעותיה כפי שתוארו בפרק זה? ובכן כפי שאטען בפרק הבא, לא בדיוק.

---

⁷⁹ Ibid, pp. 11, 15, 22

פרק חמישי - 'קוויריות אחרת': פתרון הקשיים הקוויריים שהועלו עד כה בעזרת

רעיונות ה-'אחר' וה-'פגיעות'

אם בפרק הקודם דנתי בכל הקשיים העולים מתוך התיאוריה הקווירית, בפרק הזה אבקש להציע פריזמה חלופית דרכה ניתן להתבונן על הקוויריות כתנועה וכזהות. בנוסף, אבקש להראות כיצד התבוננות זו מאפשרת התמודדות עם הקשיים המהותיים שהועלו בעבודה זו בנוגע לתיאוריה הקווירית וליישומה הזהותני והפוליטי כיום. הפריזמה דרכה אבקש להתבונן על התיאוריה הקווירית מורכבת מתפיסת ה-'אחר' כפי שמושג זה מוגדר על ידי עמנואל לוינס ומרטין בובר ומושג ה-'פגיעות' כפי שהוא מוצג בהגותה של באטלר. מעבר לזה, על מנת לחתום את הדיון העיוני של עבודה זו, אבקש להוסיף גם את הפרספקטיבה של מירי רוזמרין בנושא 'תקווה' שהוזכרה בפרק השלישי של עבודה זו.

תפיסת הזהות הבובריאנית היא תפיסת זהות ייחודית אשר מוצאת את עיקר הזהות האנושית לא באיזשהו אני פנימי מטאפיזי, אלא בתוך היחסים הפשוטים בין האדם לבין סביבתו (האנושית והלא-אנושית). בובר מתאר את היחסים שבין אדם לבין סביבתו כיחסים העונים על אחת משתי תבניות: 'אני-אתה' או 'אני-לז' ומניח כי האני מכונן דווקא כתוצאה מהיחסים בין האני לבין סביבתו, ומעוצב על ידי יחסים אלו.⁸⁰

אדבר רק בקצרה על יחסי האני-לז מפני שאלו רווחים ואין בהם את התכונות האיגודיות או הטרנספורמטיביות אשר נחוצות לתיאוריה הקווירית. בפשטות, יחסי אני-לז הם היחסים שבין פרט לבין חפץ, או יצור שעבור הפרט מטרתו היא להיתפס או להיחווה. לא ניתן לכונן אותם מתוך מלואה של ישות ולא כלפי מלואה שלי ישות אחרת, הם לעד חלקיים. עולם ה-(אני-לז)⁸¹ מורכב מכל מה שהאדם תופס, חושב, חש, מדמיין וכו'.⁸²

באשר ליחסי ה-'אני-אתה' בהם אתמקד כעת, בובר מתאר מורכבות אשר מוכרת לנו מפרקים קודמים של עבודה זאת. עולם ה-(אני-אתה) יותר מורכב לתיאור. זאת משום שבניגוד לעולם ה-(אני-לז) המהווה מרחב מאוד מובן ומובנה הנסמך על חושים, חוויות, מחשבות או רגשות ברי תמלול, עולם ה-(אני-אתה) הוא חסר גבולות ובלתי תָּחום. כאשר נאמר 'אתה', לא עומד אל מול האדם שום 'דבר', שכן ה-'אתה' אינו דבר. מרגע תיוג ה-'אתה' כמשהו מסויים, הוא נהפך ל-'לז' ביחסי 'אני-לז' על פי הגדרתם של יחסים אלו, מפני שהוא מוגדר בהתאם לתפיסת ה-'אני' אותו. ביחסי 'אני-אתה' אין ל-'אני' אלא למקם את עצמו מול, בתוך ולנוכח האינסוף הריקני הזה שהוא ה-'אחר'.⁸³

לעמוד אל מול 'אתה' פירוש הדבר לא להתכחש למשהו מבין תכונותיו של ה-'אתה'. אין אף חלק ב-'אתה' ממנו על הסובייקט ביחסי ה-'אני-אתה' להתעלם או להתכחש. ההיפך הוא הנכון, על ה-'אני' ביחסי 'אני-אתה'

⁸⁰ Buber, Martin. *I and Thou*. Translated by Ronald Smith, Simon & Schuster, (2008). pp. 3-4

⁸¹ בעמוד 4 של ספרו 'אני ואתה' בובר מסביר שכאשר נאמרת אחת מהמילים 'אתה' או 'לז' לעד נוכח גם ה-'אני' אשר מכונן על ידי כל אחת מהן בנפרד.

⁸² Buber, (2008) pp. 3

⁸³ Ibid, pp. 4-5

לחדול מההתבוננות הצרה באותו 'אתה' אינסופי ולזהותו לא כסך תכונות ומאפיינים אשר מובחן מאחרים באמצעות תכונות אלה, או מובחן מהם בזמן ובמקום. במקום זאת, עליו לראותו כמכלול אינסופי אשר אינו מורכב מפיסות רבות אשר ניתנות לפירוד ומשייה מדמותו האינסופית באמצעות כפיית החוויה של ה-'אני' על הווייתו של ה-'אתה' (דבר אשר, כאמור יהפוך אותו ל-'לז'), אלא מהווה במלוא מובן המילה את רעיון הסינרגיה. בעת הפירוק של המכלול על ידי התבוננות נקודתית באחת מתכונותיו של האחר, סינרגיה זו קמלה, ונהיה ה-'אתה' שעומד מולי 'לז' (וה-'אני', כיוצא בזאת נהפך ל-'אני' אשר עומד מולי 'לז' ולא ל-'אני' אשר עומד מולי 'אתה').^{84 85}

למשל, כאשר אני עומד אל מול החתול שלי, ביכולתי לבסס איתו קשר 'אני-לז' או קשר 'אני-אתה'. יבוסס בינינו קשר 'אני-לז' אם אכיר את החתול שלי דרך פרוותו הרכה, צבעו הכתום, נטייתו לילל לעברי כשאני מוריד אותו מהמקלדת שלי וכו'. כל ההבחנות הללו ממוקדת לא בחתול שלי או בהווייתו, אלא בחווייתו ופרשנותי את הווייתו. אם ברצוני לפתח יחסי 'אני-אתה' עם החתול שלי, עליי באיזשהו מובן לצאת מתוך עצמי, ולראותו פשוט כפי שהוא, על כל פניו האינסופיים. מובן שברגע שאשוב לראות בו למשל, גינגי, תמוקד בשנית הווייתו בחוויית את הווייתו ובכך יבוססו בשנית יחסי 'אני-לז'.

לאחר שמאפייני שני הקשרים הבוברים הובאו, נשאלת השאלה: מיהו ה-'אני' העומד מול ה-'אתה' של בובר? ובכן, מפני שעבור בובר ה-'אני' הוא תוצר של יחסי גומלין ולא ישות אוטונומית השאלה היותר מדויקת היא: 'איזה מין 'אני' מְכֻוֹן במהלך קשר מסוג 'אני-אתה'?. התשובה המסופקת על ידי בובר היא שדרך הקשר 'אני-אתה' הבלתי יציב, מכונן 'אני' אשר מתייחס אל עצמו כאל 'אתה', על כל גדולתו האינסופית/אלוהית. באופן הדרגתי, כתוצאה מיחסי הגומלין מסוג 'אני-אתה', גדלה המודעת אל ה-'אני'. ה-'אני' נותר כמובן שרוי ברשת היחסות אל יתר העולם, אך גם מתעצב באופן מתמשך מתוך קשר ה-'אני-אתה' עד אשר הוא פורץ החוצה כנברא על ידי הקשר. ה-'אני' הנ"ל מגיח מן האינטראקציה ומתחיל את תפקודו כסובייקט.⁸⁶

הגותו של בובר מתחברת בהחלט להגותו של עמנואל לוינס אודות היחסים בין 'אני' לבין 'אחר' (על אף ששוב, מושגים אלה אינם נפרדים או מונגדים בהגותו של זה או בהגותו של זה). לוינס ממרכז מחדש את האתיקה כך שתנבע מאחריות אשר אינה רצונית על ידי הסובייקט, אלא נדרשת באופן שאינו משתמע לשני פנים על ידי 'האחר'. במערכת זו, שיפוט והגיון הם משניים לאחריותו של פרט בפני 'האחר' אשר בתביעתו פורס ומנכס לעצמו את ה-'אני' של הפרט בעת תביעתו המוסרית.⁸⁷ רעיון זה אודות הזהות כפונקציה של אחריות בלתי רצונית כלפי ה-'אחר' ניתן להבנה באמצעות גרסתו של לוינס לציטוט המפורסם של דוסטויבסקי "כולנו

---

⁸⁴ חשוב לציין כי לפי בובר, קשר זה אינו יציב במובן שבקלות רבה וללא כוונה יכול כפי שתואר כבר קשר 'אני-אתה' להפוך לקשר 'אני-לז' אך קשר של 'אני-אתה' יכול להיווצר רק מתוך התכוונות מודעת וממוקדת אשר מצריכה (לפחות מאדם בלתי מנוסה בביסוס קשרי 'אני-אתה') מאמץ ממושך.

⁸⁵ Buber, (2008). pp. 7-9

⁸⁶ Ibid, pp. 28-29

⁸⁷ Popuri, Haritha. "Vulnerability and Responsibility: Judith Butler's Political Rendering of Levinasian Ethics." Hinge: A Journal of Contemporary Studies, 22 Apr. 2014, ojs.library.dal.ca/hinge/article/view/4401. pp. 19

אשמים בהכל ובכולם ואני יותר מכל האחרים"⁸⁸, הרי היא: "כל בני האדם אחראים זה על זה, ואני יותר מכל אדם אחר".⁸⁹ למעשה, מסביר לוינס כי מהרגע בו ה-'אחר' מתייחס אל הפרט, הוא ממנה אותו והפרט נעשה בין רגע, יחיד, ייחודי ומובחן מכל אדם אחר, שכן אחריותי לפעול למען האחר לא ניתנת להאצלה, ולא ניתן להעבירה לאף אדם אחר בעולם.⁹⁰

במילים אחרות, לוינס ממקם את רגע ההפיכה של פרט לסובייקט בעת האינטראקציה עם 'האחר'. מהרגע שבו 'האחר' פונה אל אדם ובוחר בו, אותו אדם מובחן כסובייקט ייחודי ובלתי ניתן להחלפה מפאת, כאמור, אחריותו הבלתי ניתנת לניוד.⁹¹ באופן הזה לוינס מתחיל בביצוע ההמשגה מחדש את הקהילה ברמת הקשר בין ה-'אני' לבין 'האחר' היחיד. המשגה חוזרת זו את הקהילה מתוארת תחילה במונחים של אחריות כלפי השכן, אם כי בריאיון מאוחר יותר לוינס הצהיר כי אחריות היא רק מילה מחמירה יותר ל'אהבה', אשר מובנת על ידו כלקיחה את גורלו של אדם אחר על עצמך.⁹²

הגותו של לוינס מתחברת להגות הבאטלריאנית בנושא פגיעות, הגות אשר מבחינה כרונולוגית הגיעה אחרי פרסום ספריה 'צרות של מגדר' ו-'גופים נחשבים'. בהגותה המאוחרת יותר באטלר עוסקת רבות בשאלת הפגיעות האינהרנטית אשר נלוות לגופים אנושיים. באופן יסודי, באטלר תופסת את בְּטוּיוּ הפיזי של ה-'אני' כאתר של פגיעות מתמשכת.⁹³ באטלר מתארת את הגוף האנושי כמעין תלות בתשתיות ממשיות, כלכליות, חוקיות, חברתיות וכו'. הרי, כל חירות שמובטחת לפרט יכולה לבוא לידי מימוש רק בהנחה וקיימת תמיכה מספקת במימושו של אותו פרט את הזכות הזאת. על אף שלפרט בכיסא גלגלים יש את הזכות להתנועע בחופשיות, היא אינה ברת מימוש אלמלא הסביבה של אותו פרט נגישה לו. אם אין מעלית בכניסה לבית הקולנוע הקרוב, הרי שנותרת לו הזכות לתנועה חופשית, אבל מפאת היעדר תשתיות התומכות במימוש זכות זאת אין ביכולתו של הפרט להוציאה לפועל.⁹⁴ המצב הנתמך הזה בו הפרט אינו מסוגל לפעול אם לא יקבל את התמיכה הנחוצה לו על מנת לבטא את פועלותו ולפעול, מתמצת את הפגיעות האנושית אשר יכולה להתקיים בכל נקודה במרחב ובזמן. מתוך הפגיעות הזו, באטלר מציעה את ההתנגדות כתצורה פוליטית המאפשרת פועלות.⁹⁵

בהקשר היישומי-פוליטי, באטלר מסבירה כי על אף שניתן להפוך את עניין הבטחת התשתית לעניין יחידני ולהבטיח לכל גוף אנושי מימוש של תשתיות הכרחיות לקיום כגון מזון או מחסה, זו אינה דרך ההתבוננות היחידה. על אף שבהצהרה כי לכל גוף מגיעות התשתיות הנ"ל נעשית הכללה (לכל גוף מגיעות התשתיות),

---

⁸⁸ Ibid, pp. 21

⁸⁹ Ibid, pp. 21

⁹⁰ Ibid, pp. 21

⁹¹ Ibid, pp. 24

⁹² Ibid, pp. 20-21

⁹³ Ibid, pp. 19

⁹⁴ Butler, Judith. *Rethinking Vulnerability and Resistance*. Mar. 2014, bit.ly/3jjaGIm. Last checked 01.02.2021. pp. 3, 13-12, 17-16

⁹⁵ Ibid, pp. 8-9

נעשית גם מידה מסוימת של פרטיקולריזציה, שכן אנו מבינים את הגוף של פרט כעניין יחידני ופרטני. כמובן שזה נראה ברור שכל גוף הוא יחידה פרטנית, אך באטלר מבקשת לטעון שמודל הגוף כיחידה פרטנית עלול להיכשל בתיאור ובהסבר את תחושת הפגיעות, החשיפה והתלות אשר מתוארים היטב דווקא על ידי תפיסה מעט אחרת של הגוף.⁹⁶

בנקודה זו, הגותה המאוחרת של באטלר משיקה ומהדהדת את הגותם של לוינס ובובר. באטלר מציעה לראות חלק נוסף ובלתי מוחשי בקיום האנושי כחלק מהגוף האנושי הרי הוא: התלות. באטלר מזהה את התלות בגופים אחרים ואת הרשתות/התשתיות אשר מספקות תמיכה לפרט כחלק מהתשובה לשאלה -'מה זה גוף?'. במילים אחרות, אין זה מדויק להכריז על גופים אינדיבידואליים כנפרדים באופן מוחלט זה מזה. כמובן שאותם גופים אינם מעורפלים לכדי גוף חברתי אמורפי, אלא שהגוף תחום על ידי רשת של יחסים ובמקביל שהגוף גם לנוכח גבולותיו הברורים, מוגדר על סמך מערכות היחסים אשר הופכות את חייו/פועלו/המשך קיומו לאפשרי.⁹⁷

באטלר מסבירה כי כולנו חשופים באופן פונדמנטלי בפני האחר. אנו נפרמים בידי האחר באמצעות רגשות של אבל, כמיהה וזעם. בפגיעות האוניברסלית הזאת, מסבירה באטלר, שוכנים המשאבים לבנייה והבנייה חוזרת את הקהילה הפוליטית כך שתהא בשנית מסוגלת לפעול פעולה משמעותית למען, ולגלות אחריות כלפי מצוקתם של אחרים.⁹⁸ באופן הזה עולה ממחקרה הפילוסופי של באטלר כי ניתן לרתום את פתיחותו הראשונית של הפרט ל'אחר' (אשר שוכנת בליבת האתיקה הלוינסאית) כך שתהווה כלי עיצוב חיובי לאינטראקציה עם אחרים.

ככלי האחרון אותו אוסיף לארגז הכלים שלי בטרם אגש להתייחס אל הבעיות שעלו בעבודה זו עם הקוויריות כתנועה וכגישה ולהשיב על שאלת החקר שלי, אבקש להציג את התקווה ככלי לטרנספורמציה פוליטית כפי שהיא מוצגת בהגותה של מירי רוזמרין. לאחר הצבעה על קשיים רבים הטמונים בתיאוריות ביקורתיות שוללות, רוזמרין מציעה פתרון בצורת התקווה ככלי פוליטי. רוזמרין מסבירה כי התקווה היא כלי פוליטי אשר חיוני לתפקוד ארוך טווח של תיאוריה ביקורתית הנעזרת באופן חלקי או מלא בפרקטיקות שוללות. לטענתה, "תקווה... מפנה את המבט אל היוצא מהכלל ומאפשרת פרשנות ברוח של שינוי והתהוות לקראת עתיד אחר... אפשר להבין תקווה כפרקטיקה פרשנית שהיא חלק מאתוס של חקירה ביקורתית צופה פני עתיד".⁹⁹ לטענת רוזמרין, תקווה היא פרקטיקה ביקורתית ומיומנות פרשנית פוליטית נוספת שבאמצעותה יכולה לסייע הסובייקטית הפוליטית לקיים "מסגרות ידע שמזינות מאמצים של גישור ויצירתיות במפגשים בין סובייקטים שונים."¹⁰⁰

ההגויות של באטלר, של בובר ושל לוינס מתחילות להתכנס יחדיו אל תוך רעיון אחד מתוך תיאורם את האדם כיצור שחייו תלויים בסביבתו האנושית והלא אנושית באופן פונדמנטלי. כשם שנהוג לחשוב כי ליבו של אדם או ריאותיו הם

⁹⁶ Ibid, pp. 4

⁹⁷ Ibid, pp. 4-5

⁹⁸ Butler, Judith. *Giving an Account of Oneself*. 1st ed., Fordham University Press, 2005. pp. 84

⁹⁹ רוזמרין, (2018). עמ' 468

¹⁰⁰ שם, עמ' 468

חלק בלתי נפרד ממנו שאם יפגעו או ינותקו ממנו חס וחלילה, עתידו אינו מזהיר. בשלוש ההגויות הללו האדם מובן בין היתר כפונקציה של האחר. האדם אחראי על האחר, מחויב לו, תלוי בו ומוגדר באמצעותו. צירופן של תובנות אלו לתיאוריה הקווירית לצד אלו של רוזמרין אודות תקווה, נעשית משום שכפי שאוכיח בהמשך, יש בהן את היכולת לאפשר נקודת מבט 'אחרת' לפרט הקוויר ולקולקטיבים קוויריים אשר מתכתבת עם ומסייעת בפתרון של הרבה מן הקשיים הקוויריים שהוצגו בעבודה זאת. מתוך אגמי הידע העצומים האלה אמנם לקחתי רק כמה טיפות, אך בכל זאת מתבהרת ועולה מהן, ומהידע אשר כבר ישנו אודות התיאוריה הקווירית, קוויריות מעט שונה שאבקש לטבוע כ-'קוויריות אחרת'.

אבקש לקרוא לרעיון הנ"ל דווקא 'קוויריות אחרת' משתי סיבות. ראשית, מפני שבעצם כל שעשיתי הוא להוסיף קומה עיונית לגורד השחקים המידעי העצום של באטלר בעזרת כלים מהגויותיהם של לוינס ובובר ומהגותה המאוחרת של באטלר דומני שרעיון ה-'קוויריות האחרת' עודו מחויב במידה רבה למהות הקווירית. שנית, ה-'קוויריות האחרת' (כפי שארחיב בהמשך) נסמכת באופן ניכר ביותר על הקשר והאינטראקציה בין הפרט לבין ה-'אחר' כפי שזו מוצגת בהגויותיהם של בובר ולוינס, ועל רעיונות ה-'פגיעות' והתלות באחר כפי שאלו מוצגים בהגותה המאוחרת של באטלר, ולכן ה-'קוויריות האחרת' מחוייבת במידה רבה גם לרעיון ה-'זולת' ו/או ה-'אחר'.

אך, מעבר לשמה, מהי ה'קוויריות האחרת'? ובכן הקוויריות האחרת היא עדיין תנועה פוליטית אשר חותרת (בין היתר) כנגד ההסדרה ההטרונורמטיבית במטרה לשחרר פרטים קוויריים מהדיכוי אשר נלווה אל ההסדרה ההטרונורמטיבית. היא עדיין מכילה בתוכה את מהלכי הפירוק של הזהות המגדרית ושל הסובייקט, אך יש בידיה גם את כל הכלים 'לבנותו מחדש' או לפחות, לבנות משהו חדש אשר יכול לתפוס את מקומו העיוני. איפה שהתיאוריה הקווירית ממוקדת בשלילה ובתיאוריה פנטסטית, ה'קוויריות האחרת' מציעה עתיד אליו ניתן לשאוף ומאפשרת לפרטים את הפועלות הנחוצה להם על מנת לפעול למען עתיד מיוחל זה. איפה שהתיאוריה הקווירית מנותקת מהמציאות ומהאנשים אותם היא אמורה לשרת, ואף אינה מאפשרת לאותם פרטים פגיעים להתאגד זה עם זה, ה'קוויריות האחרת' מעוגנת בפרטים אותם היא רוצה לשחרר, ומעגנת אותם זה אל זה.

וכעת אני יכול לגשת אל הקשיים שעלו במהלך עבודה זו מהתיאוריה הקווירית כתנועה וכזהות ולנסות להתכתב איתם בצורה המכוננת הבלגה, התגברות והתעלות מעליהם בצורת אותה 'קוויריות אחרת' אשר נשענת על יחסי ה-'אני-אתה' ועל מושג ה'אחר', על ה-'פגיעות' ועל ה'תקווה'. ישנם כמה קשיים הנפתרים באופן כמעט מידי לנוכח רעיונות אלו כפי שהועלו בפרק זה. בפותרי את הקשיים האלה אוכל לענות על השאלה אשר מלווה אותי לאורך עבודה זו: "מיהו הסובייקט הקוויר, וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?".

שלושה מהקשיים הראשונים שנפתרים כתוצאה מהמבנה התיאורטי והפוליטי של ה'קוויריות האחרת' הם הקושי האיגודי הנובע מכינון הביקורת כפעולה של סובייקט בודד בלבד, היעדר הנגישות של התיאוריה הקווירית לאנשים אותם היא אמורה לשחרר ומנותקות התיאוריה הקווירית מן המציאות. על פי הגדרת באטלר את הגוף, והגדרותיהם של לוינס ובובר את הזהות, לא עוד תיתפס הביקורת כפונקציה יחידנית אותה הפרט מבצע לבד, שכן הפרט לעולם לא יכול באמת להיות לבד מפני שהויותו שלובה בהויות ה'אחר'. את הנתק העז אשר קיים בין התיאוריה הקווירית לבין האנשים אותם היא אמורה לשחרר, לבין המציאות בה הם חיים

את חייהם הממשיים, אבקש לפתור באמצעות תפיסתה של באטלר את הגוף. אם בהלימה לטענת באטלר הגוף הוא אכן פונקציה בין היתר של הגורמים בהם קיומו תלוי הרי ש-'הקוויריות האחרת' לא מסוגלת להיות מנותקת מהמציאות שכן המציאות בה פרטים המזדהים עם ה-'קוויריות האחרת' חיים מהווה חלק מגופם, והרי ש-'הקוויריות האחרת' ממורכזת סביב הפרטים אותם היא אמורה לשחרר, שכן היא עוסקת דרך בובר, לוינס והפגיעות הבאטלריאנית, באמצעות מינוח צלול, נהיר ומובן בסובייקט, בכינונו, ובמקומו בעולם הממשי בו הוא חי.

כך למעשה נפתרים גם הקשיים הנובעים מהפירוק הבאטלריאני את הסובייקט, מתוקן הנזק שנגרם לפועלות של הסובייקט הקוויר ומתאפשרת לו היכולת לבצע טרנספורמציות חברתיות. כתוצאה מההבלגה אל מעבר למודל כינון סובייקט פרפורמטיבי בלבד, ומההסתכלות אל מעבר לשפה הטהורה אשר מקום הסובייקט ביחס אליה אינו ברור (בהנחה והוא בכלל קיים), מוחזר לסובייקט מעמדו כישות פוליטית בעלת פועלות. כאשר הפוקוס אינו על השיח והביצועיות המופשטים והמורכבים עד מאוד, אלא על האנשים והתשתיות בקרבם חי הסובייקט ושאותם הוא יודע בנפשו אף מעבר לשפה, מתבהרת עמדת הסובייקט הקוויר וכך מתבאר גם מקומו בעולם וב-'קוויריות האחרת'. אחת מתופעות הלואי של יצירת מקום עבור הסובייקט ב-'קוויריות האחרת' הוא שניתן להתחיל לחפש אחר פועלות. הפועלות של 'הקוויר האחר' נובעת דווקא מתוך האחריות שלו כלפי האחר הלוינסאי. הגותו של לוינס, והרחבתה של באטלר על דבריו כפי שהוצגו בעבודה זו אינם משתמעים לשני פנים: מרגע זעקת האחר לעזרה, הפרט מחויב לפעול למען האחר.

התשתית אשר מונחת על ידי האתיקה של לוינס, לצד פרשנותה של באטלר, את הגוף מניחים בנוסף את התשתית לפתרון את חוסר היכולת ליצור דיאלוג משמעותי הן בין זרמים שונים בתיאוריה הקווירית לבין עצמם והן בין אותם זרמים לבין גורמים אשר חיצוניים לתיאוריה הקווירית. בשני המקרים, התפיסה של בובר אודות יחסיו של האחר עם ה-'אני' כחלק מתבנית 'אני-אתה' אינם מאפשרים ל-'אני' לבחון את ה-'אתה' כמכלול תכונות אלא רק כישות שלמה, מכאן שהגדרות כמו 'טוב' או 'רע', חודלות להיות רלוונטיות. כתוצאה מראיה שלמה זאת את ה'אחר', ניתן לחמוק מן התפיסה הדיכוטומית של 'איתנו-נגדנו' אשר פוגמת ביכולת ליצור תשתית ערכית משותפת ולקיים שיח משמעותי ופורה בתוך הקוויריות האחרת.

נותרנו כעת עם שלושה קשיים, אשר נפתרים כולם כתוצאה מה-'תקווה' של רוזמרין. אפתח בנטייה של התיאוריה הקווירית, בדומה לעוד תיאוריות ביקורתיות-שוללות רבות, לייצר מרחב נפשי חזרתי שבו קיימת ההנחה הבלתי מעורערת ש-'זה שהיה הוא שיהיה', ובהיעדר היכולת של התיאוריה הקווירית לייצר חיים פוליטיים המשכיים. כפי שמסבירה רוזמרין, מהרגע בו יש לפרט הקוויר 'אופק אפירמטיבי עתידי' קרי מטרה לשאוף אליה, יעד אליו מכוונת פעולתו ואליו הוא יכול לתעל את פועלותו, מתאפשרים חיים פוליטיים בעלי המשכיות שכן יכול להיווצר סיפר קוהרנטי השוזר יחד את כל ברגעים הלכאורה מנותקים זה מזה ומכין מהם רצף אשר מכוון קדימה אל המטרה של הפרט הקוויר.¹⁰¹ רגעים אלו אשר מלוכדים לכדי סיפר קוהרנטי בידי התקווה כוללים גם את רגעי הערעור על תפיסת העבר המשתחזר, ונעשה בהם שימוש כמנוף לקידום חיים פוליטיים ראויים וטובים יותר.¹⁰²

¹⁰¹ שם, עמ' 461

¹⁰² שם, עמ' 461

לבסוף, נותר בלתי פתור רק עניין הסיכון את הפרט הביקורת. אך עניין זה נפתר במספר דרכים, ראשית, יכולת 'הקוויריות האחרת' לייצר מרחבים פוליטיים המשכיים מאפשרת קיום של מרחבים בטוחים ועמידים אליהם יכולים להימלט פרטים קווירים אשר רואים כי החברה ההטרונורמטיבית מהווה עבורם סכנה ממשית. מעבר לכך, מפני שכפי שהוכחתי, ל-'קוויריות האחרת' יש איכויות טרנספורמטיביות, היא יכולה להוביל לשינוי בהסדרה החברתית כך שאף פרט לא יהיה בסכנת רדיפה כתוצאה מזהותו המגדרית.

כתוצאה מהמחקר שנעשה בעבודה זו, אני מבקש לבסוף להשיב על שאלת המחקר שלי: 'מי הוא הפרט הקוויר, וכיצד אם בכלל הוא מסוגל לפעול מתוך הזהות שלו?'

הפרט הקוויר הוא זה אשר התשתיות המוצעות על ידי ההסדרה ההטרונורמטיבית מדירות אותו, ואינן מאפשרות לו פועלות או ביטוי לפועלותו כתוצאה מזהותו המגדרית. אמנם הגדרה זו היא הגדרה פרטנית-יחידנית, אך חשוב להבין כי ה-'קוויר האחר' איננו באמת אדם אחד יחיד אשר מבודד מסביבתו, אלא ישות המתקיימת בתוך יחסי הגומלין בין הגוף והפעולות הביצועיות אשר יוצרות אשליה של 'אני' מובחן, לבין הסביבה, תשתיות, אנשים וכו' אשר בתוכם ובאמצעותם חי הגוף¹⁰³. ה-'קוויר האחר' מתקיים גם דרך ובאמצעות השיח, אך הוא איננו כלוא בו או מוגבל אליו. עצם הקיום של ה-'קוויר האחר' נטוע עמוק בסביבתו, מעבר לשפה או לחומר. הוויית ה-'קוויר האחר' שלובה במציאות שבה הוא חי, ולעד לא יוכל להתבדל ממנה באופן מוחלט.

אחד היתרונות העיקריים של ה-'קוויריות האחרת' הוא ההדגשה שלה את הפועלות של ה-'קוויר האחר'. גם בצורת 'האחר' של לוינס, גם בצורת יחסי ה-'אני-אתה' של בובר וגם בעזרת ההגות של באטלר סביב מונח ה'פגיעות'. 'האחר' של לוינס תורם להדגשת פועלותו של הפרט מפני שהפרט מחויב לפעול למען האחר לעד. האחריות של הפרט כלפי האחר אשר מהווה את אחד מעקרונות היסוד של האתיקה הלוינסאית מכוננת פעולה משמעותית וטרנספורמטיבית, ומוודאת כי ל-'קוויר האחר' תמיד יש אפשרות לפעול במרחב. כך גם בהגותו של בובר, אשר שם דגש על היות יחסי ה-'אני-אתה' אשר מכוננים את 'האני' יעד אליו ניתן להגיע רק באמצעות מאמץ פעיל ומתמשך. במילים אחרות, בהגות הבובריאנית (וכתוצאה מכך, גם ב-'קוויריות האחרת') אפילו כאשר הזהות של פרט אינה ברורה או מובחנת באופן מלא, באמצעות ההתכתבות שלו עם האחר מתאפשרת לו פועלות. לבסוף, גם במצבים של חולשה בהם אין באפשרות ה-'קוויר האחר' לפעול למען האחר, גם במצבים שבהם הפרט תשוש מכדי לתחזק את יחסי ה-'אני-אתה' עם סביבתו גם אז, במצב זה של פגיעות קיצונית, פועלותו של הפרט משומרת על ידי הגותה של באטלר אודות זהות .

בהמשך לזה, אבקש להציג מקרה מבחן באמצעות 'חוק איסור קבלת שירות של מעשי זנות (הוראת שעה) התשע"ח 2018'.¹⁰⁴ החוק הנ"ל משפיע השפעה עמוקה על הקהילה הטרנסית בכלל ועל נשים טרנסיות בפרט, מפאת היותן פלח משמעותי מאוכלוסיית הנשים בזנות, כאשר במקרים מסוימים שיעורן בזנות גדול פי 28

¹⁰³ רעיון זה גם מהווה העצמה ורדיקליזציה לתפיסת 'האישי הוא פוליטי' מפאת הבנת הזהות הלכאורה יחידנית ופרטית כ-'שלושה ב' ומורכבת מהרבה גורמים ציבוריים ופוליטיים.

¹⁰⁴ חוק איסור צריכת הזנות הוא חוק שתפקידו להפוך את הצריכה של זנות לפעולה פלילית. הוא מטיל קנס כספי ומאפשר פתיחה בהליכים פליליים כנגד צרכני הזנות (קרי, כל אדם שהולך ומקבל שירותים בעלי טבע מיני מעובד/ת מין).

(2800%) משיעורן באוכלוסייה. חוק הפללת צרכני הזנות מסכן את הנשים הטרנסיות העוסקות בזנות, מעמידן בסכנה לאלימות, אפליה, והדרה נוספת על זו שהן חוות גם ככה ופוגם ביכולת של אותן נשים טרנסיות לקבל סיוע עבור האתגרים הנפשיים והפיזיים העומדים בפניהן כנשים טרנסיות בזנות.

יש לכך מספר סיבות: ראשית כל במדינות אחרות בהן קיים חוק מסוג זה, השוטרים אשר באים לאכוף את החוק נוטים להתנכל לנשים הטרנסיות, להטריד אותן ולדרוש מהן להזדהות. שנית, מפני שהרחוב כבר אינו מקום בו צרכני הזנות רוצים לפגוש את אותן נשים טרנסיות מתוך חשש להשלכות חוקיות, הנשים הטרנסיות בזנות מתבקשות להיפגש עם לקוחות במקומות מבודדים או אף בבית הלקוח, דבר המגדיל משמעותית את סכנת החשיפה של אותן נשים לאלימות ומפחית את היכולת שלהן לקבל עזרה במקרה של אלימות.¹⁰⁵

אי לנזקים מסכני החיים והפרנסה הללו, מובן שהתיאוריה הקווירית אשר מורכבת בדיוק מאותם פרטים אשר מנודים ונרדפים על ידי ההסדרה ההטרונורמטיבית ומבצעים מופעי מגדר שונים כגון אותן נשים טרנסיות, תרצה לשרת את אותן/ם הטרנסים והטרנסיות בזנות במאבקם הפוליטי כנגד החוק הנ"ל. ובהחלט היה ניתן לצפות מהתיאוריה הקווירית להציע אמצעים לחתור כנגד חוק הפללת צרכני הזנות, כגון החזרה החתרנית, הפרודיה, והחזרה ה-'כושלת'. אכן ייתכן שחשיפת הסטיגמה אשר קיימת סביב מקצוע הזנות כשרירותית ותוצר של כוח באמצעות פרודיה, או חזרה כושלת היה מסייע לציבור ולמחוקקים להבין את הזנות ואת מבצעותיה יותר טוב דבר אשר היה עשוי לסייע בהסטת הליך החקיקה למסלול חלופי, אך עובדתית זה היה מעט מדי מאוחר מדי והחוק הוצא לפועל.¹⁰⁶

לדעתי, המודל של הקוויריות הבאטלריאנית לחתרנות לא הצליח לחולל שינוי משמעותי באמצעות החזרה החתרנית, כיוון שכפי שנאמר בפרק הקודם, החתרנות הבאטלריאנית היא עמומה, ריאקטיבית, ובסופו של דבר כתוצאה ישירה של תכונות אלו ועוד, עקרה. אך מה ה-קוויריות האחרת הייתה עושה אחרת? ראשית, באמצעות ניסוח מחדש של ה-'פועלות', כפונקציה בין אישית מתאפשרת לפרטים הקוויריים מידה רבה יותר של כוח, שכן גם אם קוויר חסר אונים אל מול החוק ואיננו יכול לעשות דבר כדי לשפר את מצבו, לפעמים מתאפשר לו לעזור לקוויר אחר לשפר את עמדתו ביחס למציאות ולהוות בעצמו תשתית אשר מאפשרת לקווירים אחרים לבטא את זכויותיהם ואת פועלותם. גם במקרה שהנ"ל לא מתאפשר, כמעט תמיד מתאפשר לקוויר לסייע לקוויר אחר להתמודד, גם אם רק בפן רגשי עם עמדתו ביחס למציאות.

באמצעות מנגנונים אלו, מאפשרת ל-'קוויר האחר' יכולת אקטיבית לפעול במציאות, דבר אשר כמובן מסייע להם להשיג את מבוקשם ולתפוס עמדה פוליטית אל מול ההסדרה ההטרונורמטיבית. תפיסת עמדה פוליטית חזקה יותר פירושה יכולת מוגברת להתנגד ליחסי הכוחות אשר מוסדרים בידי השלטון אשר מגולמים במקרה הזה בחוק הפללת צרכני הזנות. אך לשם ההוגנות נגיד שגם עם הפועלות המוגברת של ה-'קוויר האחר' החוק

¹⁰⁵ "עמדת עובדות ועובדי מין מהקהילה הטרנסית בנושא: חקיקה להפללת לקוחות זנות", אתר הכנסת,

bit.ly/3jsJrv6 אוחר בתאריך 01.02.2021

¹⁰⁶ "העתירה נדחתה, החוק נכנס לתוקף", אתר דבר, www.davar1.co.il/234763 אוחר בתאריך 01.02.2021

היה נכנס לתוקף, גם אז מתמודדת 'הקוויריות האחרת' עם הסיטואציה באופן אשר ממזער את הפגיעה בנשים הטרנסיות שעוסקות בזנות.

ה-'קוויריות האחת' ממזערת את הפגיעה בנשים הטרנסיות בזנות ומספקת להן לא רק קהילה איתנה ורשת תמיכה מקיפה, אלא גם פועלות מתוך פגיעותן. הרי, דווקא מתוך מצבן הפגיע בו לא מסופקות לאותן נשים התשתיות להן הן זקוקות על מנת ליישם במציאות זכויות רבות שאמורות להיות להן בתיאוריה, ה-'פגיעות' של באטלר מסייעת להן למנף את ה-'חוסר אונים' הזה לכדי פועלות והתנגדות על מנת להוביל לאותו עתיד מיוחל והגותו של בובר לצד זו של לוינס אודות קשרים בין פרטים מספקים להן קהילה ומארג חברתי אשר מחזק אותן ושומר עליהן עד שיביאו לאותו יום מיוחל לצד משמעות רחבה יותר משניתן להשיג כאשר אדם פועל רק למען עצמו ובכך מאפשר להן מידה רבה יותר של פועלות כקולקטיב וכ-'יחידים'.

לבסוף, התקווה של רוזמרין ממלאת את תפקידה ככלי טרנספורמטיבי ב-'קוויריות האחרת' ומסייעת לקוויר האחר ליצור עתיד אליו ה-'קוויריות האחרת' כתנועה, והקוויר האחר כ-'אינדיבידואל' יכולים לשאוף. בעוד שההגויות האחרות מסייעות בביאור זהותו של 'הקוויר האחר', מאפשרות לו מידה גבוהה יותר של פועלות משהייתה לו בעבר ומסייעות לו להסדיר יחסיו עם הזולת, התקווה של רוזמרין מסייעת לפרט הקוויר להבין מי עליו להיות, במה עליו למקד את פועלותו, כיצד עליו להתנהל עם זולתו ובאופן כללי ובכללי, לאן עליו לשאוף. התקווה מהווה מצפן בלעדיו הקוויר האחר לעולם לא יוכל להגיע ליעדו האקטיביסטי.

דיון במסקנות העבודה

בפרק זה אציג את המסקנות שעלו מתהליך כתיבת עבודת הגמר. אתייחס אל המסקנות העולות מתוך :

- (1) ניתוח היסטורי את התנועה הקווירית
- (2) ניתוח של התיאוריה הקווירית תוך שימת דגש על הקוויריות הבאטלריאנית
- (3) זיהוי של קשיים העולים מהתפיסות הנ"ל בנוגע ל(בין היתר) זהות ופועלות
- (4) יצירת סינתזה בין הרעיונות הנ"ל לבין הגותם של בובר ולוינס אודות 'האחר', לבין הגותה של באטלר אודות 'פגיעות' לבין הגותה של רוזמרין אודות תקווה
- (5) השבה על שאלת החקר: "מיהו הסובייקט הקוויר, וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?"

הניתוח ההיסטורי את התנועה הקווירית: בסוגייה זאת בדקתי 'מה היא ההסדרה החברתית מתוכה צמחה התיאוריה הקווירית ומהם יחסי הגומלין בין השתיים?' מהן נסיבות היווצרותו של הרעיון הקווירי, ומה ממניעי יוצריו עוד ניכר בתנועה הקווירית כיום?.

מצאתי כי התנועה הקווירית צמחה מתוך הסדרה חברתית הטרונומרטיבית ושהתנועה הקווירית כפי שאנו מכירים אותה כיום צמחה מתוך חתרנות כלפי אותה הסדרה הטרונומרטיבית ומוסדותיה. דבר זה בא לידי ביטוי בפוליטיזציה הולכת וגוברת את הזהות הקווירית, תהליך מרתק אשר ללא ספק ראוי להיות מושא לחקר היסטורי נפרד. אי לכך, נסיבות היווצרותו של הרעיון הקווירי היה נסיבות של דיכוי, ושל ייצור ידע-כוח דכאני אודות אותם פרטים קווירים. כתוצאה מכך, מטרות יוצרי התנועה הקווירית היו ביאור של אותו ידע-כוח והמרתו בידע חלופי ושחרור הפרט הקוויר מהדיכוי אותו חווה. שני המניעים האלה עוד ניכרים בתנועה הקווירית גם בתצורתה הנוכחית.

ניתוח הקוויריות תוך השמת דגש על הקוויריות הבאטלריאנית: בסוגייה זו בעיקר בדקתי באיזה אופן באים הרעיונות ההיפר-תיאורטיים של באטלר לידי ביטוי בפועל. מצאתי שלושה אופני ביטוי: המגדרי, המיני, והזהותני.

בפן המגדרי מצאתי כי בעבור באטלר ישנן מגבלות על דרכי ההצגה המגדריות. כל אופן הצגה מגדרית שלא נמצא בתוך המרחב אשר תחום על ידי מגבלות אלו, אינו בר דמיון, קרי אינו קוהרנטי או בעל משמעות ועלול להוביל להכרזה על הפרט המבצע אותו כמשוגע או בלתי אנושי. באופן דומה, בפן המיני, המין בעבור באטלר הוא קטגוריה שרירותית אשר עוברת ייצור שיחני-ביצועי סמוי, לצד קטגוריית המגדר. בפן הזהותני באטלר מערערת על קיום ה-"אני" כפי שהוא מובן בעולם המערבי המודרני. כאמור עבור באטלר, אין בסובייקט אף גרעין זהותני קדם שיחני. כתוצאה מכך אין בהגותה של באטלר מקום לאיזשהו לקט תכונות פנימי אשר מהווה מקור לפעולות הסובייקט. זהותו של אדם נחקקת על גופו באופן כפוי, ביצועי ובלתי פוסק ומעבר לזה, אינה קיימת.

זיהוי של קשיים העולים מהתפיסות הנ"ל בנוגע לבין היתר) זהות ופועלות: בסוגיה זו מצאתי מספר קשיים העולים מהתנועה הקווירית ומהמהלך הבאטלריאני בכל הנוגע לפועלות ולזהות, כמו: קושי בייצור דיאלוג בין זרמים שונים בתנועה לבין עצמם ובין גורמים בתוך התנועה לבין גורמים מחוץ לתנועה, כינון ביקורת כפעולה של סובייקט בודד בלבד, יצירת תפיסת עבר-הווה חזרתית שאינה מותירה מקום לשינוי או טרנספורמציה חברתיים, סיכון הפרטים הביקורתית, העדר יכולת לייצר חיים פוליטיים המשכיים, פירוק הסובייקט הבאטלריאני, פגיעה בפועלות טרנספורמטיבית ומנותקות מהמציאות והיעדר נגישות.

יצירת סינתזה בין הקוויריות הבאטלריאנית לבין הגותם של בובר ולוינס אודות 'האחר', לבין הגותה של באטלר אודות 'פגיעות' לבין הגותה של רוזמרין אודות תקווה: בסוגיה זו ביצעתי סינתזה בין כל הרעיונות הנ"ל על מנת לקבל את ה-'קוויריות האחרת' אשר ערוכה להתמודד עם הקשיים שהוצפו במהלך עבודה זו.

כהשלכה ישירה של ההגויות שהוצגו בפרק ה-5 של עבודה זו (ה-'אחר' ומחוייבות הפרט אליו בהגות לוינס, אינטראקציית ה-'אני-אתה' בהגות בובר, ה-'פגיעות' בהגותה של באטלר והתקווה בהגותה של רוזמרין) ושיבוץ בתוך הקוויריות הבאטלריאנית כאמצעי מגשר/מתקן בעבור החורים, העמימות והקשיים הנוכחים במהלך הקווירי הבאטלריאני; קיבלתי סגנון קוויריות דומה אך שונה במספר נקודות מהותיות מהקוויריות הבאטלריאנית אותו כינתי 'הקוויריות האחרת'. מצאתי כי ה-'קוויריות האחרת', קוויריות המכירה בסובייקט הקוויר כישות פגיעה באופן אינהרנטי ותלויה תלות ראשונית באחר ובו בזמן גם אחראית עליו, ערוכה להתמודד עם הקשיים אשר הוצפו בעבודה זו ולכונן סוג אחר של פוליטיקה הממוכז סביב הסובייקט הקוויר, קשריו אל סובביו, קשריו אל סביבתו ויכולתו לבצע שינוי בעולמו. כינון זה מותנה במושג ה-'תקווה' של רוזמרין ומאפשר על ידו, שכן התקווה מאפשרת את החזון הפוליטי ואת השבירה של תפיסת הזמן המעגלית לפיה זה שהיה הוא שיהיה באמצעות שזירה של רגעים מערערים לכדי סיפר פוליטי רציף שמכוון אל עבר העתיד המהווה את מושא התקווה.

השבה על שאלת החקר "מיהו הסובייקט הקוויר וכיצד (אם בכלל) הוא מסוגל לפעול במרחב מתוך הזהות הקווירית שלו?": בסוגיה זו בחנתי את הגדרת הסובייקט בתיאוריה הקווירית ואת סוגי ומידות הפועלות המתאפשרות לו. כפי שמצאתי בפרק הרביעי, הסובייקט בקוויריות הבאטלריאנית עמום במקרה הטוב ונעדר לחלוטין במקרה הרע וכך גם פועלותו. כתוצאה מכך, ביקשתי לייצר את הסינתזה אשר נידונה בפיסקה הקודמת וממנה נובעת ה-'קוויריות האחרת'.

במסגרת 'הקוויריות האחרת' מצאתי כי הסובייקט הקוויר הוא זה אשר התשתיות המוצעות על ידי ההסדרה ההטרונורמטיבית מדרות אותו ואינן מאפשרות לו פועלות או ביטוי לפועלות, כתוצאה מזהותו המגדרית. אמנם הגדרה זו היא הגדרה פרטנית, אך חשוב להבין כי ה-'קוויר האחר' אינו באמת אדם אחד, יחיד אשר מבודד מסביבתו, אלא ישות המתקיימת בתוך יחסי הגומלין בין הגוף והפעולות הביצועיות אשר יוצרות אשליה של 'אני' מובחן, לבין הסביבה, תשתיות, אנשים וכו' אשר בתוכם ובאמצעותם חי הגוף. ה-'קוויר האחר' מתקיים גם דרך ובאמצעות השיח, אך הוא איננו כלוא בו או מוגבל אליו. עצם הקיום של ה-'קוויר

האחר' נטוע עמוק בסביבתו, מעבר לשפה או לחומר. הוויית ה-'קוויר האחר' שלובה במציאות אשר בה הוא חי ולעד לא יוכל להתבדל ממנה באופן מוחלט.

בנוסף, מצאתי כי אחד היתרונות העיקריים של ה-'קוויריות האחרת' הוא ההדגשה שלה את הפועלות של ה-'קוויר האחר' (קרי יכולתו לפעול במרחב. גם בצורת 'האחר' של לוינס, גם בצורת יחסי ה-'אני-אתה' של בובר וגם בעזרת ההגות של באטלר סביב 'פגיעות'. 'האחר' של לוינס תורם להדגשת פועלותו של הפרט מפני שהפרט מחויב לפעול למען 'האחר' לעד. האחריות של הפרט כלפי 'האחר' אשר מהווה את אחד מעקרונות היסוד של האתיקה הלוינסאית מכוננת פעולה משמעותית וטנרספורמטיבית, ומוודאת כי לקוויר האחר תמיד יש אפשרות לפעול במרחב. כך גם בהגותו של בובר, אשר שם דגש על היות יחסי ה-'אני-אתה' אשר מכוננים את ה'אני' יעד אליו ניתן להגיע רק באמצעות מאמץ פעיל ומתמשך. במילים אחרות, בהגות הבובריאנית (וכתוצאה מכך, גם ב-'קוויריות האחרת') אפילו כאשר הזהות של פרט אינה ברורה או מובחנת באופן מלא, באמצעות ההתכתבות שלו עם האחר מתאפשרת לו פועלות. לבסוף, גם במצבים של חולשה בהם אין באפשרות ה-'קוויר האחר' לפעול למען 'האחר', גם במצבים שבהם הפרט תשוש מכדי לתחזק את יחסי ה-'אני-אתה' עם סביבתו גם אז, במצב זה של פגיעות קיצונית, פועלותו של הפרט משומרת על ידי הגותה של באטלר אודות זהות, והוא מוגן ומיוצג על ידי פרטים אחרים שמחויבים לפגיעותו.

סיכום העבודה

בעבודה זו ביקשתי לבחון מספר שאלות: 'מיהו הסובייקט הקוויר?', 'מהי הזהות הקווירית וכיצד ניתן לפעול מתוכה ובתוכה, כשכל כולה נזילות והיעדר הגדרות ברורות מה גם שניתוחה את הסובייקט ואת הפועלות מותיר את הפרט אם לא יותר מיכולת לכמוהה לאלו. התחלתי את העבודה בסקירה של היסטוריית התנועה הקווירית, כתבתי על התיאוריה הקווירית, דיברתי על מהלכים הנעשים בה ועל מסעה בשנים. התייחסתי לקשיים הנובעים ממנה ודיברתי על ההגויות ואופני ההסתכלות העשויים לפתור את אותן בעיות.

דרך פיסות מהגויות בובר, באטלר, לוינס ורוזמרין הגעתי לגישה פוליטית שבחרתי לכוון 'הקוויריות האחרת' משום בין היתר תפיסתה את האדם כיצור בן מינו, שהווייתו שלובה בהוויית אחרים וקיומו מותנה נוצר מתחזק ומבוטא לא רק על ידי עצמו אלא גם על ידי הסביבה כאשר החיץ בין שתי הקטגוריות הלכאורה מובחנות הללו הוא כיאה לתפיסה קווירית, שרירותי, עמום ונזיל. גישה זו אשר מוצאת את מוקד הווייתו ופועלותו של הפרט ביחסי הגומלין שלו עם סביבתו מהווה הוספת קומה על הקוויריות הבאטלריאנית הקלאסית, ובשום מובן אינה מתנכת אליה או כופרת בה. במקום זאת היא פותחת צוהר לעתיד קהילתי פוליטי מבטיח עבור התיאוריה הקווירית ופעיליה ומאפשרת להם דרכי פעולה טרנספורמטיביות ממשיות אשר יכולות לקדם אותנו אל עבר אותו עתיד מבטיח.

אך לצד כל הדברים החשובים האלו, באופן סמוי ומובלע, ביודעין ובלא יודעין, בעבודה זו, כתבתי על ואת עצמי. במילותיה של איב קוסובסקי סדג'וויק "החטא האמיתי הוא לקרוא מבלי לסכן את עצמך, לכתוב או לדבר מבלי לחשוף את עצמך, אפילו באופן מוצפן, לפרש מבלי להסתכן בהפעלתם של הכוחות הטמונים בכל טקסט קונוני, שהוא תמיד מבויית רק למחצה"¹⁰⁷ אך עוד על כך בהמשך.

עבורי העבודה הזאת הייתה מסע אדיר של גילוי עיוני ומידעי. התמודדתי עם טקסטים ורעיונות שהיו מורכבים מכל אלו שאי-פעם נתקלתי בהם. נאבקתי בהגדרות עמומות והלכתי עקב אחר אגודל בעקבות שרשראות של מושגים אשר את קצה קיצן אני עדיין לא רואה. אך העבודה ותהליך החקר לא היו רק מורכבים, הם היו עבורי גם לא פחות ממאירי עיניים. התפיסות של כוח, של פוליטיקה, של ידע-כוח, של ביצועיות, של זהות מגדרית בפרט ושל זהות בכלל, של ה-'אחר' ושל ה-'פגיעות' הן תפיסות ששינו באופן פונדמנטלי את איך איך שאני תופס את עצמי, את העולם, ואת יתר האנשים איתם אני חי.

עבודה זו העמידה בפני מכשולים רבים, ובכנות היא הפעם הראשונה בחיי הלימודיים שבאמת חשבתי שיש מצב ש-'קפצתי מעל הפופיק'. עוד בתחילת העבודה, בעודי מנסה לאחוז בזהות הקווירית ולמצוא את גבולותיה על מנת להגדיר את המוכל בה ואת המתואר על ידיה, מצאתי שככל שאני מנסה לכפות עליה מבנה כזה או אחר, להגדירה ולגדרה בעזרת השפה והבינה שלי, משמעותה זלגה במרץ מבין אצבעותיי והתבוננה בי בלעג מתוך שלולית אמורפית על רצפת חדרי. לכן אגב, תהליך החקר היה עבורי כה משמעותי: העניין

¹⁰⁷ אומנות הקריאה הקווירית עמ' 280

המשמעותי המצוי דווקא בתהליך כתיבת העבודה הוא הגולמיות שלו, יש משהו בקיום האמורפי אשר הולם את הרעיונות הקווירים ומסייע להבנתם. עצם תהליך ההתחבטות עם לא נודע ובלתי מוגדר הוא המהות של להיות פרט קוויר. לכן הליך החקר, אשר רצוף בורות ושאלות ושרכוז התשובות בו נמוך, מאפשר חיבור אינטואיטיבי יותר לרעיונות קווירים והבנה יותר עמוקה שלהם, מעבר למילים ולשפה אשר פשוט אינן מסוגלות להכיל היבטים רבים של התיאוריה הקווירית.

למרות העמימות הזאת אשר ליוותה אותי לאורך כל הכתיבה, וספק אם תעזבני אי פעם, או אולי בזכותה, עבודה זאת גם הייתה הפעם הראשונה בחיי הלימודיים שביצעתי התגברות אמיתית על אתגר שנראה לי כבלתי ניתן להתגברות. עם זאת, למדתי גם את ההיפך הגמור מהתגברות, בעקבות עבודה זו גם התחלתי ללמוד 'היוותרות'. ב-'היוותרות' הכוונה היא לשהייה בלא נודע ובבלתי מובן, אשר נקייה מהניסיון לחרב את העדר צורתו הבלתי נתפס בה שוכן יופיו הרעיוני מתוך ניסיון מוטעה 'להבינו'. ישנם דברים אשר לעד יישגבו מבינתי, וזה בסדר.

אך מעל הכל, עבורי עבודה זאת הייתה עבודה של גיבוש זהותני. אם, לפני שנה הייתי גיי, ולפני חצי שנה הייתי בי ולפני ארבעה חודשים הפסקתי לחשוב על זה, כיום יש לי את קצה החוט שבעקבותיו אני יכול להתחיל ביציאתי מהמבוך, גם אם בחיים לא באמת אוכל להשתחרר מבין חומותיו. אני מזהה בעצמי את הפרקטיקות הביצועיות שבאמצעותן אני חוקק על גופי את זהותי ומתוך הפועלות שאני שואב מהסביבה שלי אני מסיט אותן ומשתמש בהן על מנת לכוון בעצמי זהות (כמובן שלא באופן שהוא בלבד רצוני או מוצלח) אשר מאפשרת לי להתקיים במרחב בצורה המבטאת פועלות.

אז הי, שמי נועם ואם תשאלי אותי עכשיו מה אני, אשיב לך כי אני קוויר אחר ביודעי שאני כמו ה-'אתה' של בובר אינסופי ומפאת אינסופיותי, גם ריק.

לסיכום, אם תיקחי איתך משהו מהעבודה הזאת קוראת יקר/ה אבקש בצניעות כי יהיה זה ש-

”שום אדם איננו אי, כלו משל עצמו ;
כל אדם הוא פסה מן היבשות, חלק מארץ רכה.
אם גוש עפר יגרוף על ידי הים, אירופה תהיה נחסרת,
ממש כמו לו היה כף סלע,
כמו לו היה אהות מרעיד או אהותך שלך היה :
מותו של כל אדם מפחת בי,
יערכי אני משרג בגזע האדם.
ולכן לעולם אל תשלח לשאל למי צלצלו הפעמונים
לך הם מצלצלים.”

(גיון דאן, תרגום : רמי דיצני)

ביבליוגרפיה (רשימה עברית)

- אופיר, עדי. "מהו ה'פוליטי'?", תיאוריה וביקורת כרך 34, אביב 2009, עמ' 7-1.
- באטלר, ג'ודית. קוויר באופן ביקורתי. תרגמה דפנה רז, רסלינג, (2007).
- גרוס, אייל. זיו, עמליה. "בין תיאוריה לפוליטיקה: לימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית." מעבר למיניות, עורכת חנה נוה, הקיבוץ המאוחד, 2003, עמ' 44-9.
- גרוס, אייל. זיו, עמליה. "אומנות הקריאה הקווירית", תיאוריה וביקורת כרך 37, סתיו 2010, עמ' 275-283.
- מקינטוש, מרי. "התפקיד ההומוסקסואל." מעבר למיניות, עורכת: חנה נוה, הקיבוץ המאוחד, 2003 עמ' 45-58.
- רוזמרי, מירי. "פמיניזם, ביקורת וסובייקטיביות פוליטית", תיאוריה וביקורת, כרך 50, חורף 2018, עמ' 457-474.
- ריץ, אדריאן. "הטרנסקסואליות כפוייה והקיום הלסבי", מעבר למיניות, עורכת: חנה נוה, הקיבוץ המאוחד, 2003, עמ' 73-102.
- "זהות", האנציקלופדיה של הרעיונות, haraayonot.com/idea/identity אוחזר 01.02.2021.
- "כוח, כוח-ידע", האנציקלופדיה של הרעיונות, haraayonot.com/idea/power אוחזר 01.02.2021
- "אלימות במשפחה בדגש על אלימות כלפי נשים - ריכוז נתוני המשטרה לשנים 2016-2017", אתר הכנסת, <https://bit.ly/3alshLJ> אוחזר בתאריך 01.02.2021
- "ריכוז נתונים לקראת היום הבין לאומי למאבק באלימות כלפי נשים", אתר הכנסת, <https://bit.ly/2Ywx6wd> אוחזר בתאריך 01.02.2021
- "עמדת עובדות ועובדי מין מהקהילה הטרנסית בנושא: חקיקה להפללת לקוחות זנות", אתר הכנסת, <https://bit.ly/3jsJrv6> אוחזר בתאריך 01.02.2021
- "העתירה נדחתה, החוק נכנס לתוקף", אתר דבר, www.davar1.co.il/234763 אוחזר בתאריך 01.02.2021
-

- Butler, Judith. *Bodies That Matter*. Routledge, 1993.
- ---. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, 1990.
- ---. *Giving an Account of Oneself*. 1st ed., Fordham University Press, 2005.
- ---. *Rethinking Vulnerability and Resistance*. Mar. 2014, bit.ly/3jjaGIm. Last checked 01.02.2021
- Cavanaugh, Jillian R. "Performativity." *Oxford Bibliographies Online Datasets*, 2015. *Crossref*, doi: 10.1093/obo/9780199766567-0114.
- Chaput, Jean-Philippe, et al. "Sleeping Hours: What Is the Ideal Number and How Does Age Impact This?" *Nature and Science of Sleep*, vol. Volume 10, 2018, pp. 421–30. *Crossref*, doi: 10.2147/nss.s163071.
- Cortés, Michelle. "Maid Outfits Are Taking Over TikTok & It's All Thanks To Boys." *Refinery29*, 21 Oct. 2020, www.refinery29.com/en-us/2020/10/10112082/tiktok-maid-outfit. Last checked 01.02.2021
- Hanisch, Carol. "The Personal Is Political: The Original Feminist Theory Paper at the Author's Web Site." *Writings by Carol Hanisch*, Feb. 1969, www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html. Last checked 01.02.2021
- Harris, John, and Vicky White. "Heteronormativity." *A Dictionary of Social Work and Social Care*, Oxford University Press, Jan. 2018, books.google.co.il/books?id=M3FGDwAAQBAJ&source=gbs_navlinks_s.
- "Queer | Origin and Meaning of Queer by Online Etymology Dictionary." *Online Etymology Dictionary*, www.etymonline.com/word/queer#etymonline_v_44837. Accessed 1 Feb. 2021.
- Rozmarin, Miri. *Creating Oneself: Agency, Desire and Feminist Transformations*. 1st ed., vol. 1, Peter Lang, 2011.

- ---. "Power, Freedom, and Individuality: Foucault and Sexual Difference." *Human Studies*, vol. 28, no. 1, 2005, pp. 1–14. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/20010395. Accessed 1 Feb. 2021.
- Wenjuan, Xie. "Queer[Ing] Performativity, Queer[Ing] Subversions: A Critique of Judith Butler's Theory of Performativity." *Comparative Literature: East & West*, vol. 20, no. 1, 2014, pp. 18–39. *Crossref*, doi: 10.1080/25723618.2014.12015486.
- The British Journal of Psychiatry , Volume 154 , Issue 6 , June 1989 , pp. 751 - 753